

UNIVERZITET U SARAJEVU

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

ODSJEK: SIGURNOSNIH I MIROVNIH STUDIJA

**ORGANIZOVANI KRIMINALITET KAO KRIMINOLOŠKO
BEZBJEDNOSNI IZAZOV U REPUBLICI SRPSKOJ**

-magistarski rad-

Kandidat

Durđić Srđan

Broj indexa: 846/II SPS

Mentor

Prof. dr Mirza Smajić

Sarajevo, april 2022. godine

SADRŽAJ

UVOD	3
1. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	5
1.1. Organizovani kriminal sa aspekta bezbjednosti determinisan uzajamnim odnosom pojavnih oblika kriminaliteta.....	5
1.2. Ciljevi istraživanja	10
1.3. Metode istraživanja	11
1.4. Hipoteze rada	11
1.5. Struktura rada	12
1.6. Predmet istraživanja	13
2. ORGANIZOVANI KRIMINALITET – NASTANAK, DEFINISANJE I KLASIFIKACIJA	14
2.1. Nastanak organizovanog kriminaliteta	14
2.2. Definisane organizovanog kriminaliteta	15
2.3. Klasifikacija organizovanog kriminaliteta	19
2.3.1. Pranje novca	21
2.3.2. Trgovina narkoticima	23
2.3.3. Trgovina ljudima	26
2.3.4. Ostale djelatnosti organizovanog kriminala.....	29
2.3.4.1. Korupcija	29
2.3.4.2. Autokriminal.....	30
2.3.4.3. Ilegalna trgovina oružjem.....	31
2.3.4.4. Cyber kriminal.....	31
3. BORBA PROTIV ORGANIZOVANOG KRIMINALA U BiH	33
3.1. Jačanje državnih institucija.....	35
3.2. Međunarodna saradnja u borbi protiv org. kriminala	36
3.3. Etiologija organizovanog kriminala u BiH	38
4. OSNOVNA RAZGRANIČENJA U VEZI SA ORGANIZOVANIM KRIMINALOM	49
4.1. Transnacionalni i organizovani kriminal	49
4.2. Profesionalni i organizovani kriminal	50
4.3. Motiv izvršenja	50
5. STRATEGIJA ZA BORBU PROTIV ORGANIZOVANOG KRIMINALA U BIH.....	52
5.1. Principi za izradu strategije	53
5.2. Osnovni ciljevi u borbi protiv organizovanog kriminala	57
5.3. Mjere za borbu protiv organizovanog kriminala	57
6. ISTRAŽIVANJE PERCEPCIJE O ORGANIZOVANOM KRIMINALU.....	63
6.1. Percepcija opšte sigurnosti	63
6.2. Percepcija društvenih pojava koje kod građana doprinose osjećaju nesigurnosti	64
ZAKLJUČAK.....	66
LITERATURA	68

UVOD

Organizovani kriminal predstavlja evoluciju i jedan viši stepen organizovanja u provođenju kriminalnih aktivnosti na globalnom svjetskom nivou. Sam kriminalitet je historijski posmatrano jedan od prvih oblika nemoralnog ponašanja još u vrijeme prvih plemenskih saveza. Pošto se javlja veoma rano, kako su evoluirale sve ljudske navike i ponašanja, isti trend je pratio i kriminalitet u svim svojim pojavnim oblicima, tako da se za razne epohe vezuju razni oblici primjene kriminaliteta.

Uvođenjem pravnih okvira i razvojem društva, jasnije su i definisane ove pojave, kao i sankcije koje bi trebalo da prate učinioce ovih djela. Kriminalitet kao pojava rame uz rame prati razvoj društva, države i raznih prilika koje se jave u određenim periodima, pa tako nerijetko se dešava da se javi neki od oblika koji još uvijek nije definisan, a samim tim i postoji nemogućnost sankcionisanja istog. Ovaj problem je na globalnom nivou doveo do toga da zakonodavna i izvršna vlast u stopu moraju da prate pojavne oblike kriminaliteta i kao takve ih definišu kroz razne setove zakona i sankcija, kako bi se isti preventirali i u krajnjem slučaju sankcionisali.

Evolucijom kriminaliteta, nastaje jedan od njegovih najtežih oblika, kako za otkrivanje, tako i za dokazivanje, a to je organizovani kriminalitet. Ovo je pojava koja ne zaobilazi ni najrazvijenije zemlje, a česta je pojava i u manje razvijenim državama, koje kao takve mogu vrlo lako da postanu plijen vlasnicima nelegalno stečene imovine kao mjesto legalizacije sredstava. S obzirom da se radi o globalnoj pojavi, o njoj se moralo razmišljati u širem kontekstu iz razloga što kriminal ne poznaje granice, rasu, boju kože, nacionalnost i slično, a glavni cilj mu je sticanje materijalne koristi, politički uticaj, stvaranje mreže podrške i slično.

Organizovani kriminal je izuzetno složen i po mnogo čemu specifičan kriminalni fenomen, koji predstavlja veliku prijetnju za pravni poredak i demokratske institucije jedne zemlje, ali i međunarodnu zajednicu u cjelini. Opasnost koju sa sobom nosi nije sadržana isključivo u konkretnim kriminalnim radnjama, već mnogo više u mogućnosti da, posredno ili direktno, utiče i na državne odluke u sferi njene ekonomije ili politike, pa čak i na međunarodne osnove u cjelini.

Organizovanom kriminalu su jako često izložene tranzitne države zbog svog geografskog položaja, te samim tim i njihov pravni poredak i sama bezbjednost mogu biti ugroženi. Jedan od skorijih primjera, a odnosi se na poslenje dvije dekade 20. vijeka, tiče se

zemalja latinske amerike kroz koje je organizovan kriminal trgovine narkoticima, gdje su određene kriminalne grupe, tzv. karteli dostigli toliku monetarnu i političku moć da su u jednom trenutku bili kao država u državi. To je predstavljao, a i danas u određenom obliku predstavlja jednu od najbolje organizovanih kriminalnih radnji na cijelom svijetu, a obuhvate širok dijapazon ljudi raznih zanimanja, od farmera do političara.

I Bosna i Hercegovina, kao i njeni sastavni dijelovi Republika Srpska i Federacija BiH, nisu pošteđeni ove društvene pojave. Na ljestvici evropskog parlamenta, po zastupljenosti korupcije i organizovanog kriminala, uz Albaniju i pojedine istočno evropske zemlje, naša zemlja prednjači od svih evropskih zemalja. Prema objavljenim izvještajima interbola, naša zemlja je zbog svog specifičnog geografskog položaja i granica sa evropskom unijom veoma pogodna za razne vrste kriminalnih aktivnosti, prije svega trgovine narkoticima, ljudima, otuđenim stvarima, a u posljednje vrijeme sve je prisutniji tzv. kriminal bijelih okovratnika, ili kriminal koji se tiče privrednih aktivnosti, nerijetko u sprezi sa određenim političkim grupacijama.

U vezi sa odgovorom na pitanje kada je termin organizovani kriminal uveden u redovnu i uobičajenu upotrebu unutar akademske i šire javnosti, ne postoji konsenzus. Neki autori ističu da je to među prvima učinila Čikaška komisija za ispitivanje kriminala (Chicago Crime Commission), nevladina organizacija oformljena 1919. godine od strane biznismena, bankara i advokata u cilju afirmacije promjena u krivično-pravnom sistemu, zarad efikasnijeg suzbijanja kriminala. U saopštenju ove komisije, izraz organized crime se nije odnosio na kriminalnu organizaciju u pravom smislu te riječi, već je korišćen u širem smislu, da bi se označila tzv. "čikaška kriminalna klasa" sačinjena od oko 10.000 profesionalnih prestupnika koji su se, navodno, u Čikagu bavili kriminalom kao biznisom.

Savremena analiza fenomena organizovanog kriminala izuzetno je kompleksna. Sa jedne strane, američki koncept organizovanog kriminala, sa naglaskom na etnički homogene kriminalne sindikate još uvek je prisutan. Posebna pažnja se obraća na tradicionalna kriminalana društva kao što su američka i sicilijanska Koza nostra, japanske Jakuze, kineske Trijade, kao i na skorije fenomene, poput kolumbijskih i meksičkih kartela droge ili ruske mafije.

1. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

1.1. Organizovani kriminal sa aspekta bezbjednosti determinisan uzajamnim odnosom pojavnih oblika kriminaliteta

Danas se u savremenim teorijskim radovima, kao temeljne djelatnosti organizovanog kriminala smatraju: trgovina drogom, trgovina oružjem (kao posljedica određenih ratova lokalnog i regionalnog karaktera), trgovina ljudima, krijumčarenje ljudima, igre na sreću, kreditiranje (predstavlja veliki problem u postkomunističkim zemljama kao nedostatak finansijskih sredstava), ucjenjivanje, krivotvorenje, pranje novca, korupcija, prostitucija... (Usporedi Petrović/Dobovšek, 2007: 38-46; Bošković, 2004: 99-196; Sačić, 1997; Ignjatović, 1998: 69-87 i dr.).

U mnogim domaćim i stranim stručnim i naučnim radovima možemo naći distinktivne tačke terorizma i organizovanog kriminala, pa čak i izjednačavanje, što ima za posledicu divergentno promišljanje ovih pojava. Ovakvi stavovi su pretežno aktuelni nakon tragičnih događaja od 11. septembra 2001. godine u New Yorku i Washington D.C.-u (USA), a odnosila su se na senzacionalističko-novinarsko istraživanje u cilju povećanja gledanosti i tiraža novinskih članaka.

Terorizam je društvena pojava koja nije činjenično stanje samo savremenog doba, ali predstavlja prijetnju za cijelu međunarodnu zajednicu i predstavlja intezivniju opasnost nego što je bila ikada ranije. Ova pojava koristi organizovano smrtonosno nasilje kako bi izazvala što veće zastrašivanje ljudi, da bi se proizvela nadmoćnost i podređenost, a takođe, koristi se i kao model nasilnog suprostavljanja načelima određenih društvenih struktura.

U posljednje vrijeme je terorizam postao čest instrument kojim se pokušava nametnuti neki politički cilj ili ostvariti neka teritorijalna aktivnost, a nasilnost putem koje se ti ciljevi ostvaruju upravo je ono što ovom obliku nasilja daje posebnost i predstavlja ga kao jako bitnu društvenu i političku pojavu. Nije lako na pravi način shvatiti osnovu i osobine modernog terorizma bez shvatanja širih socijalnih, ekonomskih, kulturnih, i političkih granica u kojima se ostvaruje.

Terorizam sve više poprima međunarodni karakter jer se linija komande i kontrolisanje terorističkih grupa, obuka, regrutovanje, ciljevi i dejstva kao i ciljne grupe mogu nalaziti na teritoriji više kontinenata i zemalja.

Konstatovano je da glavni cilj kojem teži organizovani kriminal jeste sticanje ilegalnog profita putem nelegalnih aktivnosti. S tim u vezi, međunarodne kriminalne organizacije, poput italijanske mafije, kineske trijade, japanske mafije - yakuze i dr, veoma dinamičnim i konspirativnim načinom vrše razna krivična djela (krijumčarenje svih vrsta zabranjenih roba, ucjenjivanje, potkupljivanje, ubistva, likvidacije i sl.) u namjeri sticanja što većeg profita¹ (Petrović/Dobovšek, 2007).

Odnos organizovanog kriminala i korupcije zahtijeva mnogo širu naučnu i stručnu elaboraciju. Međutim, treba pokušati dati osnovne karakteristike povezanosti ova dva društveno najopasnija vida kriminala. Pojam korupcije nije novijeg datuma, korijene ove socijalno-patološke pojave možemo pronaći još u vrijeme antičke Grčke. Pod korupcijom u užem smislu podrazumijeva "krivična djela primanja i davanja mita" a pod korupcijom u širem smislu podrazumijeva sljedeća krivična djela: "zloupotrebu službenog položaja, prevara u službi, nesavjestan rad u službi, pronevjera, prouzrokovanje stečaja, nesvjesno poslovanje u privredi, zaključenje štetnih ugovora..." (Petrović, 2002: 82)

Sa aspekta sigurnosnih nauka, vrlo interesantno istraživačko polje predstavlja trgovina oružjem (konvencionalnim i nekonvencionalnim) kao dominantna djelatnost organizovanog kriminala. Trgovina oružjem u savremenom sigurnosnom okruženju predstavlja faktor ugrožavanja demokratskog društva i države.

Projekat sprječavanja ilegalne trgovine i prometa oružjem u Bosni i Hercegovini (Halting Arms and Lawbreaking Trade /HALT Project) se provodi od februara 2020. godine kao zajednički projekat Razvojnog programa Ujedinjenih nacija u Bosni i Hercegovini (UNDP BiH) i UN Ureda za drogu i kriminal (UNODC). Projektne aktivnosti se provode u suradnji sa Upravom za indirektno/neizravno oporezivanje Bosne i Hercegovine (UINO BiH) kao glavnim korisnikom ovog projekta, a određene aktivnosti u okviru projekta obuhvataju i druge institucije odnosno agencije u Bosni i Hercegovini (Granična policija (GP), Državna agencija za istrage i zaštitu (SIPA), Ministarstvo sigurnosti (MS), Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH (MVTEO), Ministarstvo transporta i komunikacija BiH (MTK) te poštanski operateri u BiH).

Uprkos mnogobrojnim izazovima uzrokovanim prije svega pogoršanom epidemiološkom situacijom vezanom za pandemiju COVID-19, UINO je kroz blisku suradnju sa UNDP BiH uspješno nastavila sa provođenjem projekta HALT kroz organiziranje i implementaciju mnogobrojnih aktivnosti u 2021. godini. Prije svega, treba naglasiti da je

¹ Petrović, B. i Dobovšek, B. (2007) Mreže organiziranog kriminaliteta. Sarajevo:Pravni fakultet

UNDP početkom 2021. godine organizirao obuke za 13 trenera/predavača UINO koji su nakon toga tokom cijele 2021. godine kroz 25 jednodnevnih obuka u 11 različitih gradova obuhvatajući sva četiri regionalna centra UINO obučili 617 službenika UINO po pitanju korištenja Standardnih operativnih procedura (SOP-ova) razvijenih tokom projekta u prethodnom periodu kao i upotrebu specijalističke opreme za otkrivanje malog oružja i lakog naoružanja te izvora radioaktivnog zračenja. Također, održan je sastanak Operativne grupe na strateškom nivou između predstavnika UINO, MS, MVTEO, MTK kao i dva sastanka Operativne grupe na radnom nivou kojem su prisustvovali predstavnici UINO, SIPA i GP s ciljem finalizacije scenarija za zajedničku vježbu i organizacije zajedničkih vježbi u narednom periodu. UNDP je u bliskoj suradnji sa UINO uspješno organizirao i tri radionice na temu „Unaprjeđenja položaja žena u UINO“ koji je pokrio tri regionalna centra i tokom kojih se došlo do saznanja da su teme rodne neravnopravnosti u UINO kao i rodna diskriminacije te seksualno uznemiravanje itekako aktuelni i pored činjenice da je zastupljenost žena u UINO na zadovoljavajućem nivou za razliku od drugih institucija u BiH te da su navedene radionice bile od velike koristi uposlenicima UINO koji su imali priliku prisustvovati istim. Na kraju, uz svesrdnu pomoć UNDP BiH, u novembru 2021. godine je organiziran i sastanak između predstavnika UINO i predstavnika Uprave prihoda i carina Crne Gore, a u cilju razmjene iskustava i unaprjeđenja suradnje između dvije institucije, a u kontekstu implementacije projekta HALT.

Tokom 2021. godine UINO je u okviru projekta dobila i 12 endoskopa od UNDP BiH koji će umnogome pomoći UINO u borbi protiv trgovine i otkrivanja ilegalnog malog oružja i lakog naoružanja, a što je i međunarodna obaveza BiH definirana između ostalog i Strategijom za kontrolu malog oružja i lakog naružanja u BiH.

UINO namjerava nastaviti aktivnosti i u narednoj godini uz blisku koordinaciju sa UNDP BiH uz nadu da će se projekat uspješno završiti do 30.09.2022. godine odnosno do datuma do kojeg je projekat HALT produžen iz objektivnih razloga, a prije svega zbog pandemije COVID-19.

Projekat HALT se realizuje u okviru inicijative Mapa puta 2024 za kontrolu malog oružja i lakog naoružanja na Zapadnom Balkanu koju finansiraju Savezna Republika Njemačka, Velika Britanija, Kraljevina Švedska, Republika Francuska, Kraljevina Nizozemska, Kraljevina Norveška i uz podršku Evropske unije.²

² [http://www.new.uino.gov.ba/bs/clanci/Implementacija-Projekta-sprje%C4%8Davanja-ilegalne-trgovine-i-prometa-oru%C5%BEjem-u-Bosni-i-Hercegovini-\(HALT\)-/1/15/29-12-2021-13-33-44/5272/Implementacija-Projekta-sprje%C4%8Davanja-ilegalne-trgovine-i-prometa-oru%C5%BEjem-u-Bosni-i-Hercegovini-\(HALT\)-](http://www.new.uino.gov.ba/bs/clanci/Implementacija-Projekta-sprje%C4%8Davanja-ilegalne-trgovine-i-prometa-oru%C5%BEjem-u-Bosni-i-Hercegovini-(HALT)-/1/15/29-12-2021-13-33-44/5272/Implementacija-Projekta-sprje%C4%8Davanja-ilegalne-trgovine-i-prometa-oru%C5%BEjem-u-Bosni-i-Hercegovini-(HALT)-)

Generator pojave organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini, što je karakteristično za zemlje u tranziciji, jeste i utjecaj određenih neposrednih društvenih faktora kriminala. U tom segmentu, savremena kriminologija, koristeći se saznanjima drugih društveno-humanističkih nauka, podrazumijeva degradiranu porodicu, utjecaj ekonomskih kriza i privrednih depresija, siromaštvo, nezaposlenost, utjecaj iz inozemstva i sl. (Petrović/Meško, 2008).

U BiH, u periodu nakon potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma 1995., korištenje droge je bio prisutan i rastući problem, jer se svake godine broj novih korisnika droge i ovisnika o drogi povećavao. Od 2005., broj ovisnika o drogi koji traže liječenje je prvi put porastao, ali je taj porast dosta spor. Složenost socijalno-političkog sistema, nizak ekonomski status, nezaposlenost, nerazvijenost industrije, koja je od ključne važnosti za razvoj zemlje i drugi problemi nastali kao destruktivna posljedica rata, su u velikoj mjeri uticali na razvoj ovog socijalno, patološkog fenomena, ali su takođe i ograničili osnivanje programa liječenja ovisnosti i djelotvornost liječenja. Iako se organizovani oblici preventivnih aktivnosti u BiH ne provode na sistematičan način, veliki broj aktivnosti je uspješno proveden, kako na lokalnom tako i na kantonalnom nivou i na nivoima oba entiteta i Brčko Distrikta. Pored toga, teme uključene nastavnim programom o seksualnom i reproduktivnom zdravlju, promjenama u adolescenciji, utjecaju alkohola, duhana i droga na rast i razvoj u adolescenciji, važnost zdrave ishrane i naglašavanje vrijednosti porodice i ostalih oblika društvenog života.³

Tranziociona pozicija naše države takođe uslovljava povećan intezitet trgovine drogom, ljudima kao i povećan nivo korupcije u državnim organima. O navedenim pojavnim oblicima organizovanog kriminala će biti više govora u nastavku rada.

Slijedi pregled i kratak osvrt na stanje koje je na osnovu zavedenih podataka utvrđeno proteklih nekoliko godina, uz napomenu da postoji vjerovatnoća da presude nisu dostavili svi sudovi u Bosni i Hercegovini.

³https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/804/National_Report_Bosnia_and_Herzegovina_2014_BOS_483857.pdf

Presude po godini dostave

(2019., 2020. i 2021. godina)

Krivično djelo	2019.	2020.	2021.	Ukupno presuda
Pranje novca	6	100	35	141
Izrada, nabavka, posjed, prodaja i davanje na upotrebu sredstava za krivotvorenje	16	6	2	24
Droge	431	311	412	1.154
Trgovina ljudima	1	0	1	2
Navođenje na prostituciju	1	1	3	5
Otmica	1	1	0	2
Iskorištavanje djeteta ili maloljetnika radi pornografije	6	2	3	11
Terorizam	0	0	0	/
Finansiranje terorističkih djelatnosti	0	0	0	/
Upoznavanje djeteta sa pornografijom	0	1	1	2
Međunarodno vrbovanje radi prostitucije	2	0	0	2
Proizvodnja, posjedovanje i prikazivanje dječije pornografije	0	0	0	/

Krijumičarenje ljudi	12	8	9	29
Zasnivanje ropuskog odnosa i prevoz osoba u ropskom odnosu	1	0	0	1
UKUPNO PRESUDA	477	430	466	1.373

U centralnoj bazi podataka o presuđenim predmetima za sva krivična djela za koja se vodi centralizacija u periodu 2019.-2021. godina, a kako je prikazano u navedenoj tabeli, evidentirano je 1.373 presude.⁴

1.2. Ciljevi istraživanja

Cilj istraživanja u ovom radu odnosi se na identifikaciju faktora koji uslovljavaju nastanak organizovanog kriminala, kao i način otkrivanja i sprečavanja nastanka istog, otkrivanje i sprečavanje izvršilaca, kao i uloga policijskih službi kao inicijalnih i jako bitnih nosilaca ovih aktivnosti.

U poslednjih nekoliko decenija, kako dolazi do razvoja komunikacionih tehnologija i dostupnosti informacija, sam organizovani kriminalitet i metode izvršilaca dobili su jednu novu dimenziju. Zbog veće pristupačnosti samih informacija, kao i novih tehnoloških inovacija, sam organizovani kriminalitet se razvija i poprima nove oblike, a samim tim i organi koji rade na otkrivanju i sprečavanju imaju potrebu za stalnim usavršavanjem.

U ovom radu bavićemo se pojavnim oblicima organizovanog kriminaliteta razmatrano sa više aspekata, kao i njegovim sprečavanjem. S tim u vezi ogromnu ulogu u otkrivanju i pronalaženju izvršilaca ove specifične vrste krivičnih dijela imaju obavještajne službe, koje pravovremenom informacijom mogu da spriječe veliku potencijalnu štetu.

⁴ <https://ekonsultacije.gov.ba/legislationactivities/downloaddocument?documentId=1020938>

Potrebno je razmatrati pojavne oblike, motive nastanka i širenja organizovanog kriminaliteta kako bi se bolje shvatilo njegovo djelovanje i moguće preventivne i represivne mjere i radnje koje utiču na suzbijanje ove društveno negativne pojave.

1.3. Metode istraživanja

Da bi što bolje bila pojašnjena ova tematika, u ovom radu koristićemo nekoliko metoda istraživanja.

Prije svega koristiće se empirijski i naučni pristup, koji će nam približiti tematiku pojave organizovanog kriminaliteta i njegove osnovne oblike. Prilikom izrade rada koristiće se jezičko i logičko tumačenje određenih pojmova i definicija. Kako bi se bolje shvatio kontekst i analiza ovog rada, kao njegov sastavni dio koristiće se istorijski i komparativni metod, pomoću kog će se približiti nastanak ove društvene anomalije. U radu će se takođe koristiti analitički metod pomoću kog će se analizirati određeni podaci koji se odnose na pojavne oblike organizovanog kriminaliteta na našim prostorima, kao i u određenim interesantnim povezanim teritorijama.

1.4. Hipoteze rada

Osnovna hipoteza ovog rada je: Šta je to organizovani kriminalitet i da li na pravi način obavještajne i policijske službe svojim radom djeluju na otkrivanje njegovog nastanka, učinilaca i eskalaciju?

Da bi se ova hipoteza potvrdila ili opovrgla potrebno je sagledati činjenično stanje i više mišljenja stručnjaka.

Đorđe Ignjatović organizovani kriminalitet definiše kao vrstu imovinskog kriminaliteta, koji karakteriše postojanje kriminalne organizacije koja obavlja kontinuiranu privrednu djelatnost koristeći pri tom nasilje i korupciju nosilaca vlasti. Ovaj autor zastupa mišljenje da postoji šira i uža definicija organizovanog kriminaliteta. O organizovanom kriminalitetu u širem smislu može se govoriti uvijek kada određene kriminalne djelatnosti obavlja grupa ljudi. U užem smislu, organizovani kriminalitet pored postojanja grupe kriminalaca, podrazumeva još neke uslove i to: postojanje (čvršće ili elastičnije) kriminalne

organizacije sa jasnom podjelom posla između članova, organizovanje kontinuirane privredne (legalne i nelegalne) djelatnosti usmjerene na sticanje profita, upotreba (ili pretnja) nasilja kao sredstva za postizanje ciljeva, kontakte sa policijom, pravosuđem i izvršnom vlašću zasnovane na njihovom korumpiranju, radi obezbjeđenja političkog imuniteta od krivičnog gonjenja.

Miće Bošković zaključuje da sadržaj pojma organizovanog kriminaliteta obuhvata organizovano kriminalno djelovanje sa ciljem pribavljanja protivpravne imovinske koristi i ostvarivanja profita, ali isto tako pod ovim pojmom podrazumjeva i one oblike organizovanog kriminalnog djelovanja gde je kriminalna organizacija uspjela da uspostavi određene veze sa državom i njenim organima. Upravo uspostavljena kriminalna veza sa državom i njenim organima daje posebno kvalitetan sadržaj takvoj kriminalnoj organizaciji, jer takva veza organizovanom kriminalitetu omogućava bolju zaštitu ilegalne i vršenje legalne djelatnosti, određene koncesije, ostvarivanje značajnog profita, što stvara uslove da pojedini njegovi šefovi ispolje interesovanje i nastoje da uđu u neke strukture političke vlasti.

1.5. Struktura rada

Pored uvoda, zaključnih razmatranja i popisa korištene literature, rad sadrži i šest cjelina.

U prvom dijelu rada iznijet je metodološki okvir istraživanja, odnosno predmet i cilj istraživanja, definisane su hipoteze od kojih se pošlo u istraživanju, zatim naučne metode koje se koriste tokom istraživanja s obzirom na multidisciplinarnost predmeta istraživanja.

Drugi dio rada odnosi se na pojam i pojavne oblike organizovanog kriminala, njegove specifičnosti, način planiranja i izvršenja djela kao i dio pravnih okvira koji određuju postupanje.

U trećem dijelu obrađen je dio koji pojašnjava rad policijskih službi u svijetu kao i policijskih službi u našoj državi i okruženju sa pogledom na spriječavanje i otkrivanje organizovanog kriminaliteta i njegovih učinilaca.

Četvrti dio rada govori o transnacionalnom I profesionalnom organizovanim kriminalu kao I motivu izvršenja krivičnih djela koji razlikuje djela orgnizovanog kriminala od ostalih ilegalnih radnji.

Peta cjelina otkrila je strategiju za borbu protiv organizovanog kriminala, osnovne ciljeve i mjere povezane sa samom temom rada.

Poslednji tj. šesti dio je o percepciji opšte sigurnosti i osjećaju sigurnosti kod građana koji su anketirani a njihove odgovore daće upravo ova cjelina.

1.6. Predmet istraživanja

Predmet izučavanja u ovom radu odnosi se na pojavu organizovanog kriminala, njegov razvoj, poprimanje specifičnih oblika karakterističnih za određeno područje, kao i uticaj ovog oblika kriminaliteta na bezbjednost samog državnog aparata i građana. Pored navedenog izučavanja stavljen je akcenat na borbu protiv organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini kao i međunarodnu saradnju u pomenutoj borbi.

2. ORGANIZOVANI KRIMINALITET – NASTANAK, DEFINISANJE I KLASIFIKACIJA

2.1. Nastanak organizovanog kriminaliteta

Definicija organizovanog kriminaliteta se mijenjala kroz istoriju, ali je suštinski i dalje precizirana isto, i to da ona predstavlja aktivnost kriminalnih grupa ili organizacija sa ciljem da se protivzakonito vrše poslovi, tj. krivična djela radi sticanja protivpravne imovinske koristi ili političke ili druge vrste prevlasti u određenim oblastima društva.

Prvo pominjanje izraza organizovani kriminalitet dešava se u Engleskoj početkom XVIII vijeka, kada je djelovanje jedne organizovane bande lopova nazvana upravo tim imenom. Pojava organizovanog kriminaliteta uočava se na tlu Evrope, najprije u Italiji krajem XIX vijeka, i to kao organizacioni oblici mafije.

Kada se pomene istorija djelovanja organizovane kriminalne grupe i njihovih poslova uopste, onda je nesumnjivo riječ o mafiji, koja čini terminoloski sinonim za sve vidove kriminalnog organizovanja. Postoji više teza o značenju pojma mafija, a takođe postoje i različita misljenja. Prema nekim autorima smatra se da je mafija prvo bio naziv za tajno razbojničko udruženje na ostrvu Siciliji 1860. godine, a da bi kasnija upotreba ovog termina bila korišćena za označavanje svake opasne, kriminalno organizovane grupe.

Stanje bezakonja u tom period navelo je vlasnike velikih posjeda da prepuste upravljanje svojom zemljom energicnim siledzijama koji su despotski vladali nad terorizovanim seljastvom.

Kada je počeo XX vijek, djelatnosti mafije su proširena i u SAD, u početku kao tajna organizacija kriminalaca, koju su formirali italijanski imigranti koji su bili lošeg imovinskog stanja, i to u prvi mah za ilegalnu proizvodnju i trgovinu alkoholom, a nakon toga i za kontrolu reketa, organizovanje kocke i prostitucije, kao i za poslove ilegalne trgovine narkotika.

Među najpoznatijim tradicionalnim mafijaškim organizacijama danas su italijanska Koza Nostra (Cosa Nostra), Ndrangeta (Ndrangheta), Kamora (Camorra), Sakra korona unita (Nuova Sacra Corona Unita), kineske trijade, japanske jakuze, kolumbijska narkomafija, ruska i albanska mafija, kao i mafijaške organizacije mnogih drugih zemalja, uključujući i Srbiju.

2.2. Definisavanje organizovanog kriminaliteta

U pogledu definisanja organizovanog kriminala na našim govornim područjima, moguće je razlikovati dvije grupe autora. U prvu grupu autora koji posmatraju organizovani kriminal kao sponu nosilaca kriminalnih radnji i državnih organa, ubrajamo definicije Abazovića, Tureka, Bogdanovića i drugih. Ovi autori pomenute definicije temelje na mišljenju da „organizovani kriminal postoji onda kada su nositelji kriminalnih radnji i aktivnosti penetrirani u vitalne, institucionalne strukture društva i države, odnosno kada postoji funkcionalna i djelatna veza i sprega nosilaca vlasti i nosilaca kriminalnih radnji“.⁵

Radovanović, takođe, naglašava da od osposobljenosti organizovanog kriminala zavisi koliki će krajnji domet organizovanog kriminala biti i do kojih visina vrha vlasti i struktura stići. Takođe Smajić smatra da se organizovani kriminalitet uvijek mora posmatrati u kontekstu nosilaca javnih i državnih funkcija. Ovi navodi su potkrepljeni sadržajem strateškog dokumenta za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije koji kao uzrok nastanka i razvoja organizovanog kriminala navodi „ubrzano srastanje vrhova vlasti sa organizovanim kriminalom koji je tokom rata dobio puni zamah, a njegovi eksponati ponekad i politički značaj.“⁶

Jako je interesantna i definicija Đorđa Ignjatovića. On smatra da se organizovani kriminalitet definiše u širem i užem smislu. U širem smislu, organizovani kriminal podrazumijeva „kriminalne djelatnosti koje obavlja neka grupa ljudi“, dok u užem smislu pored postojanja grupe kriminalaca podrazumijeva i neke osnovne uslove kao što je „postojanje čvrste kriminalne organizacije sa jasnom podjelom posla između članova, organizovanje kontinuirane privredne delatnosti usmerene na sticanje profita, upotreba nasilja kao sredstva za postizanje ciljeva, kontakti sa policijom, pravosuđem i izvršnom vlašću zasnovane na njihovom korumpiranju, radi obezbeđenja političkog imuniteta od krivičnog gonjenja“.⁷

Postoje i autori koji ne vežu striktno ulogu države sa organizovanim kriminalom, ali se to može zaključiti iz analize njihovih tekstova. Stojanović smatra da „organizovani kriminal podrazumijeva strukturu koja obuhvata druge forme kriminaliteta ili iskorištava različite

⁵ Abazović, D. M. (2008): Ogleđi o bosanskohercegovačkoj zbilji, DES, Sarajevo.

⁶ Smajić, M. (2010): Organizovani kriminal u Bosni i Hercegovini – Tranzicijske dileme. Sarajevo: Fakultet političkih nauka. str.148

⁷ Ignjatović, Đ. (1988): Organizovani kriminalitet – drugi deo, Policijska akademija, Beograd

sektore i sfere ilegalne ekonomije, infiltrirajući se u privredni, pa i u političko-administrativni svijet“.⁸ Poprilično slično mišljenje zastupa i Vasiljević⁹ koji u određivanju pojma organizovanog kriminala polazi od zajedničkih elemenata one grupe kažnjivih radnji koje ukazuju na njihovu organizovanost, kao bitno obilježje i koje se susreću kod svih oblika organizovanog kriminala. To su, prije svega, trajnije udruživanje većeg broja lica. Cilj udruživanja te vrste je slojevitost organizacije (rukovođenje, planiranje, obezbjeđenje poslova, izvršenje planirane djelatnosti), podmirivanje potrebe građana ili širih i užih grupa, uključujući tu i državu suprotno važećim propisima, te sredstva i postupke u vršenju zabranjene djelatnosti.

Iako postoji veliki broj definicija u domaćoj literaturi, karakteristično je da obje grupe autora iz naše zemlje i iz regiona, dijele zajednički stav da je glavni pokretač kreiranja organizovanog kriminala upravo finansijska dobit, odnosno sticanje ogromnog profita za jako kratko vrijeme, kao i otežanost otkrivanja aktivnosti koje se odnose na izvršenje ovog pojavnog oblika kriminaliteta. Pored organizovanog kriminala potrebno je takođe i definisati pojam organizovane kriminalne grupe koju je za svoje potrebe usvojila Konvencija Ujedinjenih nacija o transnacionalnom organizovanom kriminalu.

Organizovana kriminalna grupa se definiše kao grupa sastavljena od najmanje tri ili više lica, koja postoji određeno vrijeme i djeluje u skladu s ciljem da počini jedno ili više teških krivičnih djela ili prekršaja ustanovljenih u skladu s ovom Konvencijom, radi sticanja, direktno ili indirektno, finansijske ili druge materijalne koristi (član 2. Konvencije).

Pored domaće literature logično postoji jako veliki broj definicija organizovanog kriminala i u stranim literaturama. Među njima se posebno izdvaja definicija UN-a prema kojoj se organizovani kriminal definiše kao "proširena i kompleksna kriminalna aktivnost koju vrše grupe lica, bilo labavo ili čvrsto povezane, u cilju ilegalnog obogaćivanja na račun društvene zajednice i njenih članova". Razmatrajući ovu definiciju može se doći do zaključka da je akcenat stavljen na grupu ljudi, kao i na nelegalno sticanje koristi na račun države i građana, odnosno kao jedna od osnovnih karakteristika organizovanog kriminala navodi se da on postoji i djeluje uvijek u svrhu nelegalnog sticanja koristi na račun države i građana i teritorije na kojoj se odvija.

Vijeće Evrope je takođe definisalo ovu pojavu, prema kojoj organizovani kriminal podrazumijeva "ilegalne aktivnosti koje se izvršavaju od strane strukturiranih grupa od troje

⁸ Stojanović, Z. (1995): Organizovane forme kriminaliteta, Bezbednost i društvena samozaštita, Beograd.

⁹ Vasiljević, V. (1990): Prevencija i represija organizovanog kriminala, Bezbednost i društvena samozaštita, Beograd.

ili više ljudi, koje traju duži vremenski period, i koje za cilj imaju činjenje teških zločina pomoću zastrašivanja, nasilja i korupcije da bi se došlo do, direktne ili indirektne, finansijske ili materijalne dobiti".¹⁰ Iz ove definicije se može primjetiti da je jedna od bitnih osobina u proučavanju organizovanog kriminala prepoznati značaj vremenskog okvira, tj. da je organizovani kriminal aktivnost koja ima namjeru da traje što duže i da što više stekne moć.

Uzevši to u obzir, može se reći da je jedna od glavnih karakteristika organizovanog kriminala upravo konstatna i velika dužina njegovog trajanja.

Kada se posmatra organizovani kriminal u kontekstu negativne društvene pojave u stranoj literaturi je takođe prilikom definisanja potrebno razlikovati dvije grupe autora. Prva grupa autora (Eliot, Schneider, Kaicer i drugi) obavezno dovode u vezu državni aparat i organizovani kriminal. Posmatrajući na taj način organizovani kriminal, osim postojanja kriminalne organizacije, uočava se visok stepen organizacije hijerarhije, velikom disciplinom i planiranjem kriminalnih djelatnosti, s ciljem sticanja dobiti i stvaranja profita".¹¹ Međutim, kod druge grupe autora (Kiney, Rosman, Schuler-Springourm i dr.) postoji mišljenje da je za postojanje i djelovanje organizovanog kriminala nije potrebno da postoji veza između kriminalne organizacije i države, već je dovoljno postojanje kriminalne organizacije".

Ovakav pristup definisanju ukazuje na to da u posmatranju organizovanog kriminala brojni strani autori takođe ne zastupaju identične stavove, već nasuprot tome imaju oprečna mišljenja, koja su najčešće zasnovana na vlastitim istraživanjima. To je rezultiralo stvaranje brojnih definicija organizovanog kriminala.

Efikasno suprotstavljanje organizovanom kriminalu, primjenom mehanizama krivičnog zakonodavstva, podrazumijeva upotrebu novih mjera i radnji dokazivanja krivičnog djela organizovanog kriminala. U tom kontekstu, Zakon o krivičnom postupku BiH članom 116., stav 1. definiše opće uvjete za primjenu posebnih istražnih radnji, tj. ako je nemoguće pribaviti dokaze redovnim procedurama ili je njihovo pribavljanje povezano sa nesrazmjernim poteškoćama. Također, istim članom, stav 2., Zakon previđa sedam vrsta posebnih istražnih radnji:

- (1) nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija,
- (2) pristup kompjuterskim sistemima i kompjutersko sravnjenje podataka,
- (3) nadzor i tehničko snimanje prostorija,
- (4) tajno praćenje i tehničko snimanje osoba i predmeta,

¹⁰ Paoli L. i Fijnaut C. (2006): Organised crime and its control policies. Više o ovome vidjeti na: <http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=71401>

¹¹ Bošković, M. (2004): Organizovani kriminalitet i korupcija, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka.

- (5) upotreba prikrivenog istražitelja i informatora,
- (6) simulirani otkup predmeta i simulirano davanje otkupnine,
- (7) nadzirani prevoz i isporuka predmeta krivičnog djela.

Posebne istražne radnje, sa kriminalističkog aspekta, „predstavljaju način ofanzivnog prikupljanja informacija o kriminalnom djelovanju (posebno)organizovanih kriminalnih struktura“ (Petrović/Dobovšek, 2007: 117). Međutim, upotreba savremenih metoda suzbijanja organizovanog kriminala ipak zahtijeva određene organizacijske promjene, te kadrovske i edukativno-specijalističke mjere policijskog i sudskog osoblja. Opreznost pri poduzimanju posebnih istražnih radnji ogleda se u mogućnosti kršenja temeljnih ljudskih prava i sloboda. U tom slučaju, može doći do kršenja prava pojedinca od države, odnosno država postaje izvor prijatnji za sigurnost pojedinca, narušavajući ustavom zagarantovana prava (Bašić/Stoett, 2003: 158). Iz toga proističe da upotreba posebnih istražnih radnji zahtijeva dobru operativnu i organizacijsku pripremu korištenjem najvećeg stepena tajnosti. S obzirom na to da je riječ o vrlo specifičnim i relativno novim metodama suprotstavljanja organizovanom kriminalu u BiH, nije bilo mogućnosti prezentovati određene pokazatelje u vezi s primjenom istih radnji, a s ciljem otkrivanja krivičnih djela organizovanog kriminala.

Državna tijela (policijske i obavještajne agencije) za suzbijanje ovog fenomena u Bosni i Hercegovini su:

- SIPA (Agencija za istrage i zaštitu),
- GP BiH (Granična policija BiH),
- Kancelarija za saradnju s Interpolom pri Ministarstvu sigurnosti BiH,
- OSA BiH (Obavještajno-sigurnosna agencija Bosne i Hercegovine),
- Uprava za indirektno oporezivanje Bosne i Hercegovine,
- Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova (FMUP), Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske, Policija Brčko Distrikta i kantonalna ministarstva unutrašnjih poslova (KMUP).

Formiranje Agencije za provedbu zakona na državnom nivou predstavlja pozitivan korak u suzbijanju organizovanog kriminala, s obzirom na to da su stvorene mogućnosti operativnog djelovanja na cijelom teritoriju Bosne i Hercegovine, kao i neophodnost izgradnje samoodrživog sistema unutrašnje sigurnosti Bosne i Hercegovine.

SIPA-e je prva policijske agencija formirana na državnom nivou kojoj je u okviru nadležnosti primarni zadatak sprečavanje, otkrivanje i istraživanje krivičnih djela u vezi sa organizovanim kriminalom. Prema zvaničnimn podacima SIPA-e, odnosno Finansijsko obavještajnog odjeljena (FOS), provedeno je više od 140 istraga u vezi s krivičnim djelom

pranja novca, 26 osoba je lišeno slobode a istragama je pribavljeno više od 115 miliona KM. Granična policija BiH, kao samostalna operativna policijska agencija u okviru Ministarstva sigurnosti BiH, predstavlja temeljni institucionalni stub suprotstavljanja organizovanom kriminalu, odnosno obavljanju poslova vezanih za nadzor i kontrolu prelaska granice BiH i drugih poslova. U okviru unutrašnje organizacije GP BiH nalazi se Centralni istražni ured zadužen za otkrivanje i sprečavanje krivičnih djela organizovanog kriminala, što se posebno odnosi na suzbijanje krivičnih djela trgovine ljudima, krijumčarenje osoba, visokotarifnih roba i ilegalnih migracija. Konstantno smanjenje trgovine ljudima vidljivo je iz Godišnjeg izvještaja američkog State Departmenta o trgovini ljudima za 2006. godinu, u kojem BiH spada u istu kategoriju sa Grčkom, Japanom i Slovenijom. U okviru Ministarstva sigurnosti BiH, međunarodna saradnja i razmjena podataka vrši se posredstvom Kancelarije za saradnju sa Interpolom, a sve veće internacionalne mreže organizovanog kriminala pobudile su veću pažnju nacionalnih i međunarodnih organizacija. U tom pravcu, jedan od zaključaka Londonske deklaracije o organizovanom kriminalu na Balkanu iz 2002. godine u organizaciji Vlade Velike Britanije, jeste veća borba protiv ovog fenomena na nacionalnom i internacionalnom planu, na svim nivoima djelovanja (lokalnim, nacionalnim, regionalnim...). Upravo ovi zaključci predstavljali su osnov za formiranje državne obavještajno-sigurnosne agencije 2004. godine i prestanak rada entitetskih agencija. Ovim su stvoreni osnovni uvjeti za efikasno institucionalno suprotstavljanje organizovanom kriminalu, korištenjem savremenih tehničkih i tehnoloških dostignuća operativnog rada. Dodatni institucionalni mehanizam borbe protiv organizovanog kriminala predstavlja Uprava za indirektno oporezivanje BiH. Iz svojih zakonskih ovlaštenja ova institucija otkriva i sprečava carinske, porezne i druge prekršaje, i vodi istrage o krivičnim djelima za indirektno oporezivanje.

2.3. Klasifikacija organizovanog kriminaliteta

Ako se uzme u obzir da ne postoji opšte prihvaćena definicija organizovanog kriminala, kao i da se smatra da postoji veliki broj bitnih karakteristika ove pojave, postoji mišljenje među domaćim i stranim autorima da ne postoji jedinstven stav u kojim se oblicima organizovani kriminal ispoljava. Oni svi su saglasni jedino u tome da se organizovani kriminal može ispoljavati u više različitih formi, različitog obima i jačine, a biti raspostranjen u svim sferama društva. Oni smatraju da pojavni oblici organizovanog kriminala mogu biti različiti od regije do regije, a takve razlike se posebno mogu uočiti u Evropskim zemljama

Americi.¹²

Generalna skupština Ujedinjenih nacija je za Evropu definisala organizovani kriminal, i na Petom kongresu o prevenciji kriminala i tretmana prijestupnika UN-a u Ženevi 1975. godine donijela konvenciju, a uključuje 18 pojava oblika organizovanog kriminala.

Ovi oblici su: pranje novca, nelegalna trgovina narkoticima, korupcija i mito javnih zvaničnika, infiltracija u legalne poslove, izazivanje lažnog bankrota, trgovina bijelim robljem, trgovina ljudskim organima.

Međutim, u današnje savremeno doba, pri razvoju tehničko-tehnoloških dostignuća i sve većim stepenom globalizacije, nastaju neki novi oblici djelatnosti organizovanog kriminala koje sve više predstavljaju vrlo ozbiljnu prijetnju današnjoj civilizaciji.

Autor Đorđe Ignjatović, analizirajući stavove drugih autora, a posebno američkih, naglašava sljedeće pojavne oblike organizovanog kriminala: „reket, kockanje, trgovina drogom, odlaganje opasnih materija, korumpiranje, pranje novca, lažna bankrotstva, prijekare u osiguranju i slične nezakonite aktivnosti“.¹³

Pored ove, zastupljene su i druge domaće definicije, koje se suštinski ne razlikuju mnogo od prethodne, te kao takve uglavnom uključuju proširenu listu pojava oblika organizovanog kriminala. Stoga, kada se uzmu u obzir prethodna shvatanja, kao i veliki broj međunarodnih dokumenata koji tretiraju pitanja organizovanog kriminala, može se reći da postoji izuzetno veliki broj djelatnosti organizovanog kriminala, ali se među onim najdominantnijim svakako ističu trgovina narkoticima, pranje novca, trgovina ljudima i drugi oblici kriminala.

Republika Srpska i Federacija Bosne i Hercegovine se teško mogu odvojeno posmatrati, bar kada je u pitanju aktivnost organizovanih kriminalnih grupa na ovom području. Ratni sukobi i posleratni haos omogućili su nastajanje mnogih oblika organizovanog kriminaliteta, a skoro isti pojava oblici organizovanog kriminaliteta prisutni su na prostoru oba entiteta.

Za vrijeme ratnih dešavanja cvjetala je trgovina oružjem, naftom i naftnim derivatima i cigaretama. Ipak, prema izvještaju Savjeta Evrope o stanju u oblasti organizovanog i privrednog kriminala u jugoistočnoj Evropi, glavne opasnosti koje prijete BiH su droga, trgovina ljudima i privredni kriminalitet.

¹² Paoli L. i Fijnaut C. (2006): Organised crime and its control policies.

¹³ Ignjatović, Đ. (1998): Organizovani kriminalitet-drugi deo, Policijska akademija, Beograd.

Organizovane forme i nosioci teških oblika kriminaliteta u prvim posleratnim godinama uspjeli su vrlo vješto da se infiltriraju u organe političke i državne moći, te su u tom kontekstu i dalje zadržali svoj uticaj u mnogim sferama života i rada.¹⁴ Takvim postupanjem organizovani kriminalitet već niz godina predstavlja dio sveukupnog života na ovim prostorima. Posebno je značajno istaći prisustvo različitih oblika organizovanog kriminaliteta u oblasti privatizacije, koji već nekoliko godina na području Republike Srpske i Bosne i Hercegovine predstavljaju veoma problematičnu aktivnost.

Krijumčarenje vozila je bilo veoma zastupljeno u sferi organizovanog kriminalnog djelovanja, kako na području Federacije, tako i na području Republike Srpske. Auto-pijace u Federaciji zatrpane su korištenim automobilima sa stranim zoll-tablicama, a da uvoznici nisu platili carinu. Ono što je specifično za Republiku Srpsku, i što je kulminiralo nakon okončanja ratnih sukoba, jeste masovno i besomučno pustošenje šumskog bogatstva, koje je poprimilo razmjere ekološkog genocida.

2.3.1. Pranje novca

Razvoj tehničko-tehnoloških dostignuća i rapidni tokovi globalizacije su omogućili ovom pojavnom obliku organizovanog kriminala da više nego ikad ima širok dijapazon alata i metoda. Pojava pranja novca predstavlja ozbiljan međunarodni problem i sve se više manifestuje kroz utaju poreza, trgovinu oružjem i drogom, prostituciju i reket, organizovanu kocku i druge kriminalne radnje.¹⁵

Pošto je ovo pojavni oblik organizovanog kriminala koji je karakterističan kao finalizacija svih ostalih pojava oblika, najčešću primjenu u stranoj literaturi imaju definicije koje u sebi sadrže uže i šire značenje pranja novca.

U širem smislu, pranje novca definišemo kao proces u kome se prihvodi, za koje postoji osnovana sumnja da su stečeni kriminalnom aktivnošću, prenose, prebacuju, transformišu, razmjenjuju ili mijenjaju legalnim sredstvima, radi skrivanja ili prikrivanja prave prirode sticanja prihoda.

Prema užem shvatanju, pranje novca predstavlja radnju ili pokušaj radnje kojom se skriva ili prikriva nelegalno porijeklo sredstava, tako da izgleda da ona potiču iz legalnih

¹⁴ Petrović, B. i Dobovšek, B. (2007) Mreže organiziranog kriminaliteta. Sarajevo:Pravni fakultet

¹⁵Petrović, B. i Dobovšek, B. (2007) Mreže organiziranog kriminaliteta. Sarajevo:Pravni fakultet

izvora“.¹⁶

Na sličan način i domaći autori definišu ovaj oblik organizovanog kriminala. Pranje novca obično promatraju kao proces koji se odvija u tri različite faze. „Prva faza je plasman u kojoj se sredstva stečena kriminalnim putem uvode u finansijski sistem. Raslojavanje je druga faza materijalnog procesa i ona podrazumijeva da je nekretnina već oprana i da su njezino vlasništvo i izvor prikriveni. Integracija kao konačna faza podrazumijeva da je oprani novac već pušten u legalne tokove tržišta“.¹⁷

Pored pokušaja da se definiše pojam pranja novca, kod domaćih, a i stranih autora, postoje različita vjerovanja, počevši od onih da je termin pranje novca utemeljen krajem dvadesetih godina u vrijeme prohibicije u Sjedinjenim Američkim Državama, do shvatanja da je taj naziv ustvari izveden iz podatka da su u vlasništvu mafije bile u velikom broju praonice rublja u SAD-u.

Istina je da je međunarodna zajednica prepoznala ovo krivično djelo kao ekstremnu opasnost i u tom smislu donijela niz konvencija i akata s ciljem stvaranja što učinkovitijeg instrumentarija u borbi protiv organizovanog kriminala. Jedna od posebno značajnih je Bečka konvencija iz 1988. godine, kojom je međunarodna zajednica obavezala sve države potpisnice ovog dokumenta da u svojim krivičnim zakonima uvedu krivično djelo pranja novca. U vezi sa ovom problematikom, važna je i Konvencija Vijeća Evrope iz 1999. godine, poznata više kao Evropska konvencija o pranju novca.

Osim što propisuje obavezu uvođenja krivičnog djela pranja novca u nacionalne krivične zakone, ova konvencija je i znatno šira od Bečke konvencije koja pranje novca vezuje za nedozvoljenu trgovinu drogama i psihotropnim supstancama. Važan međunarodni dokument na tom planu predstavlja i Konvencija o borbi protiv transnacionalnog organizovanog kriminala iz 2000. godine čije se polje primjene, također, odnosi na pranje novca, čija je potpisnica i BiH.

Jako je bitno napomenuti da, pored toga što se odnosi na sprečavanje pranja novca i na sprečavanje finansiranja terorizma, pomenuti zakon, odredbom člana 1. utvrđuje mjere i odgovornosti Finansijsko-obaveštajnog odbora koji se nalazi u sastavu Državne agencije za istrage i zaštitu BiH, te propisuje mjere i odgovornosti obveznika, drugih državnih organa i pravnih lica koji su dužni postupati po ovom zakonu.

Mjere i odgovornosti Finansijsko-obavještajnog odbora odnose se na promovisanje saradnje između nadležnih organa Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine,

¹⁶ Dumitrache, A. Alina Money Laundering or Laundering the proceeds of crime?

¹⁷ <http://www.int-comp.org/what-is-money-laundering>

Republike Srpske i Brčko Distrikta, u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti, kao i na promovisanje saradnje i razmjene informacija s nadležnim organima drugih država i međunarodnih organizacija zaduženih za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti.

Jednako tako, Finansijsko-obavještajni odbor može zahtijevati određene podatke, informacije i drugu dokumentaciju neophodnu za obavljanje zadataka od stranih organa za provođenje zakona, domaćih tužilačkih ili upravnih organa, finansijsko-obavještajnih jedinica i međunarodnih organizacija.

Pranje novca, kao i ostale nezakonite aktivnosti, uslovljavaju regresivnu distribuciju dohotka i stvaranje velike potrošačke moći pojedinca u uslovima opšte recesije. Time se iskrivljuje struktura potrošnje, pogotovo među bogatima, i preobražava se postojaća socijalna stratifikacija nastajanjem društvenih grupa novih bogataša.

Velika sredstva koja se zarađuju pranjem novca utiču na porast potražnje sa luksuznim proizvodima, povećanje cijena nekretnina i nekih potrošnih dobara, a sve naprijed navedeno između ostalog pospješuje i inflaciju.

Da bi novac koji su stekli različitim kriminalnim radnjama (neovlašćena proizvodnja i promet opojnih droga, nedozvoljena trgovina oružijem, trgovina ljudima, organizovanje prostitucije, trgovina ljudskim organima, krijumčarenje alkohola i duvana, ucjena, prevare, utaja i dr.) mogle da koriste na legalan način, organizovane kriminalne grupe prikrivaju njegovo porijeklo na taj način što osnivaju tzv. "Offshore" pravna lica preko kojih se nizom finansijskih operacija ilegalna sredstva legalizuju.

2.3.2. Trgovina narkoticima

Ako se uzme u obzir da se radi o jako složenoj pojavi koja datira još iz prethodnih vijekova, trgovina narkoticima danas važi za jednu od najprisutnijih aktivnosti organizovanog kriminala u svijetu. Dolaskom razvoja i društvenog napretka, došlo je i do nekontrolisane upotrebe narkotika, koji u svom krajnjem ishodu uništavaju čovjeka, kako duhovno tako i fizički.

Pored pomenutog, smatra se da je ovisnost o narkoticima svakog dana sve veća. Smatra se uopšteno da je interes za sticanjem profita prouzrokovao pojavu enerigne upotrebe narkotika. Sve je teže otkriti izvore sirovina, skladišta narkotika, nelegalne laboratorije, privatne avionske piste i sl. Novac od poslova koji su u vezi sa drogom, bez obzira koja je

vrsta u pitanju, obezbjeđuje kriminalcima ogroman i brz priliv novca, što dodatno stvara želju u uključivanje u zloupotrebu i trgovinu narkoticima.¹⁸

Nosioci tih poslova su uglavnom organizovane kriminalne grupe iz države i regiona, koje ostvaruju i direktne veze sa proizvođačima. Takođe je u našem slučaju I položaju regiona takođe potrebno spomenuti da je to jedna od glavnih ruta prosljeđivanja narkotika u zapadne države. Zloupotrebe i krijumčarenje opojnih droga povezivane su sa drugim kriminalnim aktivnostima: trgovinom oružja, trgovinom ljudima, pranjem novca, zelenašenjem, iznudama i dr.

Rasprostranjenost i posljedice zloupotreba droga dostižu epidemijske razmjere, a njihovo sprečavanje iziskuje angažovanje svih institucija i država u svijetu. Sve veći broj mladih se dovodi u vezu sa zloupotrebom droga, što će predstavljati u budućnosti još veći problem.

Očigledno je da od kad se ovaj pojavni oblik kriminaliteta pojavio pa sve do danas, predstavlja jedan od oblika organizovanog kriminala koji je konstatno sastavni dio društva.

Potrebno je takođe da se pomenu neki od najznačajnijih međunarodnih dokumenata koji tretiraju pitanja trgovine narkoticima, kao što su: Prva međunarodna konvencija o opijumu iz 1912. godine, Druga međunarodna konvencija, održana u Hagu 1914. godine, Treća međunarodna konvencija u Ženevi na kojoj je definisan nacrt Konvencije o kontroli proizvodnje i prometa psihoaktivnih droga, usvojene u Ženevi 1925. godine, Konvencija o zabrani ilegalne trgovine drogama iz 1936. godine, Konvencija UN-a protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci iz 1988. godine i drugi međunarodni akti koji uređuju zabranu trgovine narkoticima.

Povećan obim širenja narkomanije takođe je bilo polje interesovanja i UN-ovog Petog kongresa o prevenciji kriminala i tretiranju prestupnika na kojem su zatražene mjere pojačanja međunarodne kontrole nad opojnim drogama.

Sve zemlje učesnice su tom prilikom pozvane, da potpišu jedinstvenu međunarodnu Konvenciju o opojnim drogama iz 1961. godine i Protokol iz 1976. godine, kojima je zvanično pristupilo više od 60 zemalja.

Bosna i Hercegovina, posebno zbog svog položaja, suočava se sa svim izazovima koje danas nameće internacionalna trgovina narkoticima. Preko teritorije BiH prolazi „Balkanska ruta“ krijumčarenja narkotika porijeklom iz Azije, do konačnih potrošača u zapadnoj Evropi.

¹⁸ Petrović, B., Bojanić, N., Korajlić, N. (2004) Balkanski putevi droge i Bosna i Hercegovina. Sarajevo: Fakultet kriminalističkih nauka.

Zbog pomenute problematike, BiH se se intezivno uhvatila u koštac sa pomenutom problematikom i definisala niz zakona koji regulišu ovo polje, a takođe je podigla nivo međunarodne saradnje. S tim u vezi usvojena je “Državna strategija nadzora nad opojnim drogama, sprečavanje i suzbijanja zloupotrebe opojnih droga u Bosni i Hercegovini”¹⁹, kao i akcioni planovi.

Pojam zloupotrebe opojnih droga regulisan je Krivičnim zakonom i Zakonom o sprečavanju i suzbijanju zloupotrebe opojnih droga. Oba ova zakona poznaju krivične sankcije, kao i sigurnosne mjere koje se mogu izreći počinocu krivičnog djela ove vrste. Krivičnopravna zaštita u oblasti droga na sličan način je uređena i u krivičnim zakonima entiteta i Brčko Distrikta, pa su tako članovi entitetskih zakona i Brčko Distrikta kojima se inkriminiše neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga u cjelosti identični sa članovima KZ BiH.

Još jedan u nizu značajnih zakona za uspješnu borbu protiv kriminala vezanog za zloupotrebu opojnih droga na nivou BiH je i Zakon o krivičnom postupku BiH²⁰ koji u članu 116. predviđa mogućnost provođenja posebnih istražnih radnji. Na slici broj 1 nalazi se šema balkanske rute trgovine narkoticima, i to prvenstveno heroinom.

Slika broj 1 – Balkanska ruta trgovine heroinom

¹⁹ Strategiju možete preuzeti na: <http://msb.gov.ba/dokumenti/strateski/?id=3419>

²⁰ www.msb.gov.ba/anti_trafficking/zakonodavstvo/zakoni/?id=3866

2.3.3. Trgovina ljudima

Trgovina ljudima predstavlja sve više naglašen pojavni oblik organizovanog kriminaliteta, iako se smatra relativno novijim pojmom. Ovaj pojavni oblik svojim primjenjivcima takođe donosi ogromnu zaradu pa samim tim i rizik koji ovaj posao nosi lakše je prihvatljiv.

Osnovna karakteristika ove pojave je njen međunarodni opseg i sve češće poistovjećivanje s drugim vrstama organizovanog kriminala. Međutim, ono što se, ustvari, smatra trgovinom ljudima ogleda se u definiciji Ujedinjenih nacija kao "vrbovanje, prijevoz, premještanje, skrivanje ili prihvatanje osoba, putem prijetnje ili upotrebe sile ili drugih oblika prinude, otmice, prevare, obmane, zloupotrebe ranjivog položaja neke osobe ili davanje ili primanje novčanih sredstava ili druge koristi, radi dobijanja pristanka osobe, koja ima kontrolu nad drugom osobom, u svrhu eksploatacije".²¹ U ovoj definiciji primjetno je da nije preciziran pol osoba koje mogu biti žrtve trgovine, kao ni njihov uzrast, s tim kada je u pitanju ova djelatnost organizovanog kriminala, u prvom redu se misli na žene, djecu i bebe.

Pojam trgovine ljudima u širem smislu vrlo često obuhvata i muškarce koji mogu biti učesnici migracija, ali isto tako i objekti krijumčarenja. Tako u kriminalnoj radnji trgovine ljudima postoji objašnjenje za dvije vrste aktera: žrtve i trafikanti. Žrtve u ovom slučaju odražavaju osobe koje su eksploatisane ili trafikovane, bez obzira na pol, nacionalnu ili vjersku pripadnost, dok je trafikant osoba koja trguje žrtvama.

Trgovinu ljudima je, prema mišljenju domaćih autora, moguće razlikovati i na osnovu motiva vršenja, prije svega kao trgovinu ljudima za potrebe radne eksploatacije i trgovinu ljudima za potrebe seksualne eksploatacije.

Kao što smo prethodno spomenuli, žrtve seksualne eksploatacije su najčešće žene. Kada dođu u posjed trgovaca, žene se tretiraju na ponižavajući način, kao trgovačka roba ili artikal i najčešće bivaju transportovane iz jedne zemlje i prodane lokalnim bordelima u drugoj zemlji.

Djeca su, takođe, osjetljiva grupa podložna seksualnoj eksploataciji. Najčešći oblik trgovine djecom odnosi se na dječiju prostituciju, ali i na njihovo bavljenje određenim vidovima kriminalne djelatnosti koje donose znatnu nezakonitu zaradu trgovcima bijelim robljem.

Kao jedan od razloga za povećanje trgovine djecom, u svrhu njihove seksualne

²¹ <http://www.ungift.org/knowledgehub/en/about/human-trafficking.html>

eksploatacije, navodi se i tzv. seks turizam, pri čemu je otežavajuća okolnost što seksualnu eksploataciju djece često prati i uživanje droge, kao jedan od načina da se lakše podnese i prebrodi početna faza ove kriminalne djelatnosti. Pored navedenih, rasprostranjenu djelatnost organizovanog kriminala u savremenom svijetu predstavlja i ilegalna prodaja beba bračnim parovima bez djece. Ovu djelatnost uglavnom karakterišu dva načina izvršenja: „prvi, kada su roditelji saglasni da svoju bebu prodaju uz odgovarajuću novčanu naknadu, naročito zbog velikog broja djece i nedostatka novčanih sredstava za život; i drugi, mnogo teži i opasniji način izvršenja, je kada se bebe krađu, proglašavaju za umrle i potom prodaju zainteresovanim licima“²².

U izvršenju ove kriminalne djelatnosti najčešće posreduju uvježbane kriminalne organizacije s jedne strane, te s druge strane majke ili oba roditelja djeteta koje su žrtva trgovine. Krajnji cilj ove kriminalne djelatnosti je da obje strane po njezinom okončanju imaju obostranu satisfakciju. Ovaj pojavni oblik imao je veliku ekspanziju i u našem regionu, gdje se provođenjem istraga svaki dan sve više otkrivaju razmjere ovih kriminalnih radnji koje uprkos privlačenju medijske pažnje ni dan danas nisu prestale.

Prema podacima Međunarodne organizacije rada, procjenjuje da je samo u zemljama Evropske unije oko 800.000 ljudi koji su žrtve prinudnog rada, što između ostalog, uključuje i prinudno pružanje seksualnih usluga. Izvještaj statističke agencije EU, Eurostata, također, navodi da je u EU, u periodu između 2008. i 2010. godine, bilo registrirano blizu 24.000 žrtvi trgovine ljudima, od kojih su oko dvije trećine bile seksualno eksploatirane, dok su ostali primoravani na ropski rad ili su prisilno regrutirani u organizirane kriminalne grupe. Najveći broj žrtava iz EU, navodi Eurostat, potječe iz Bugarske i Rumunije, dok oni izvan EU potiču mahom iz Nigerije i Kine.

Trideset dvije zemlje u zapadnoj i srednjoj Evropi prijavilo je oko 22.000 žrtava trgovine ljudima na ovom prostoru. U istočnoj Evropi odrasle žene čine udio od oko 80 posto ukupno otkrivenih žrtava, dok je u zapadnoj i srednjoj Evropi, ovaj procenat nešto iznad 60 posto. U isto vrijeme udio djevojčica u trgovini ljudima je oko 10 posto viši u zapadnoj i centralnoj Evropi nego u istočnoj Evropi. To znači da oko tri od četiri otkrivene žrtve trgovine ljudima u zapadnoj i centralnoj Evropi su djeca ili su djevojke. Najčešće žrtve trgovine ljudima su iz Rumunije i Bugarske, a 30 posto žrtava otkrivenih u zapadnoj i centralnoj Evropi su sa područja Balkana (uglavnom iz Albanije, BiH i Srbije).

Očigledno je da trgovina ljudima, kao jedna od djelatnosti organizovanog kriminala,

²² Bošković, M. (2003): Transnacionalni organizovani kriminal, Policijska akademija, Beograd.

predstavlja ozbiljno krivično djelo. Osim što u sebi duboko inkorporira temeljno kršenje ljudskih prava i uništavanje dostojanstva žrtava, i nakon što prestane njihova eksploatacija, žrtve još dugo nakon toga osjećaju posljedice i imaju težak oporavak. Zbog toga, ova problematika treba biti u fokusu cjelokupne društvene zajednice, nacionalnih i međunarodnih institucija, koje će zajednički raditi na unapređivanju zakonske regulative i pooštavanju kaznenih mjera za sve izvršioce ovog krivičnog djela.

Bosna i Hercegovina je ratificirala većinu UN-ovih dokumenata o zaštiti ljudskih prava. Posljednji u nizu međunarodnih dokumenata koje je Bosna i Hercegovina potpisala i ratificirala u vezi trgovine ljudima je UN Konvencija protiv transnacionalnog organiziranog kriminala sa dva dodatna Protokola,⁵⁸ i to:

- Protokol za sprečavanje, zaustavljanje i kažnjavanje trgovine ljudima, naročito ženama i djecom uz ovu Konvenciju (“Palermo protokol”);
- Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnenim, morskim i vazdušnim putem.

U skladu sa opredjeljenjem jače borbe protiv trgovine ljudima, Krivični zakon BiH⁵⁹ prepoznaje definiciju trgovine ljudima prihvatajući u najvećem dijelu definiciju iz Protokola.

Krivični zakon BiH definiše i druga djela koja se mogu dovesti u vezu sa trgovinom ljudima. Neka od tih djela su: zasnivanje ropskog odnosa i prevoz osoba u ropskom odnosu (član 185); međunarodno vrbovanje radi prostitucije (član 187); nezakonito uskraćivanje identifikacijskih dokumenata (član 188) i krijumčarenje osoba (član 189). Iako je seksualno iskorištenje žrtava trgovine ljudima obično u prvom planu, u posljednje vrijeme ne zaostaje ni aktivnost radne eksploatacije, a nerijetko su tu i prosijačenje, poljoprivredni radovi, kao i nerijetko građevinski radovi.

Godina	Istrage		Optužnice		Presude		Sporazum sa tužilaštvom	
	Prijave	Osobe	Prijave	Osobe	Prijave	Osobe	Prijave	Osobe
2016.	1	18	1	18	0	0	0	0
2017.	3	9	0	0	0	0	0	0
2018.	3	5	4	10	3	7	2	3
2019.	4	13	2	12	2	5	1	1
2020.	2	2	1	1	1	1	1	1
Ukupno	13	47	8	41	6	13	4	5

Tabela broj 1 – tabelarni prikaz krivičnih djela trgovine ljudima period 2016 – 2020

Lica koja vrše ovaj oblik organizovanog kriminala uglavnom imaju dobru organizaciju kao i striktna podjela obavljanja poslova u okviru organizacije, a jedan od glavnih elemenata je i tajnost. Same usluge seksualne prirode za novac djevojke pružaju na razne načine, najčešće po motelima, hotelima, stanovima, privatnim smještajima i slično. Nerijetko je da ove djevojke rade samostalno bez organizovanja bilo koga drugog, a kako je internet komunikacija postal izuzetno rasprostranjena tako je dosta lakše i spajanje sa potencijalnim “klijentima”

Ako se posmatra trend kriminala u oblasti trgovine ljudima može se uočiti da je on u ozbiljnom opadanju, a u razvijenim zemljama evrope on je u konstatnom porastu. REzultat toga proizilazi iz dvije činjenice i to da je na području balkana došlo do postizanja dobrih rezultata u suzbijanju ove vrste kriminala, a drugo je da pored realnih statističkih pokazatelja postoje i sive brojke koje se ne prikazuju u zvaničnim izvještajima. Stavaranje migrantske krize takođe je pospješilo ovu granu kriminala i otvorilo još širi dijapazon potencijalnih radnji koje se odnose na trgovinu, kako ljudima tako i djecom i bebama.

Oblast krijumčarenja migranata dodatno zabrinjava BiH u kojoj je ostao veliki broj migranata. Ilegalni migranti u BiH predstavljaju prijetnju za narušavanje javnog reda i mira kao i kriminalne aktivnosti što je razlog više za saradnju sa drugim državama.

2.3.4. Ostale djelatnosti organizovanog kriminala

Prethodno navedene djelatnosti su jedne od najbitnijih i najrasprostranjenijih. Pored pomenutih oblika postoje i druge djelatnosti organizovanog kriminala a to je kompjuterski kriminal, promet nuklearnim materijama, autokriminal, lažna bankrotstva, prevare u osiguranju itd. U daljem tekstu biće opisani još neki od oblika organizovanog kriminala koji se iz nekih razloga ne nalazi na početku liste djela organizovanog kriminaliteta (manja, zastupljenost, manja ostvarena zarada, niži stepen posljedica u nekom smislu).

2.3.4.1. Korupcija

Korupcija je društveno negativna pojava koja utiče na pravnu sigurnost građana kao I pravnih lica. Kao pojam, korupcija predstavlja obavljanje neke radnje ili propuštanje

obavljanja radnje tokom dužnosti a za uzvrat se primaju ili zahtjevaju pokloni, obećanja, novac I sl.

Korupcija je prema istraživanjima sprovedenima u BiH na trećem mjestu po rangui organizovanog kriminala. Kao i ostali vidovi organizovanog kriminala pojavljuje se u različitim oblicima, promjenjivog intenziteta, negativnog utiče na društvo. Vidovi korupcije prisutni su u zdravstvu, obrazovnim ustanovama, policiji i mnogim drugim sferama. Korupcija omogućuje nepripadajuće pogodnosti kako inicijatoru korupcije tako i učesniku sa druge strane što predstavlja veliku opasnosz za BiH.

Prema mišljenju građana BiH najčešći uzročnici korupcije su neefikasnost sudskog sistema, politički sistem, male plate državnih službenika, loše zakonodavstvo, nedostatak javnosti administracije, nemoral, opšte siromaštvo itd.

Medijski podaci pominju znatan broj veza zaposlenih odnosno da zaposleni u državnim firmama i ustanovama za novac osiguraju određene pogodnosti. Jedan od podataka vezan za korupciju govori da je u 2018. godini u BiH registrovano preko 300 krivičnih djela odnosno korupcije. Najčešći pojavni oblik je zloupotreba položaja ili ovlaštenja.

Misija OSCE-a (Organization for Security and Co-operation in Europe) u BiH doprinosi borbi protiv korupcije i ima svoj mandat i obaveze. Vasti u BiH preduzele su početne korake u smislu pomenute borbe usvajanjem ključnih antikorupcijskih propisa međutim poteškoće u realizaciji i primjeni istih ometaju napredak države.

Misija svake godine saziva konferencije na kojima glavni akteri u borbi daju svoje mišljenje o dotadašnjim uspjesima prijedloge za dalji rad i izmjene u radu. Misija organizuje i podržava obuke koje obuhvataju antikorupcijske teme i jačaju kapacitet zaposlenih u javnom sektoru BiH.

2.3.4.2. Autokriminal

Autokriminal odnosno krađa i trgovina otuđenim vozilima, donosi veliku zaradu novca a za izvršioce predstavlja nizak nivo rizika što je profitabilna nezakonitost. Krađa vozila i preprodaja otuđenih vozila imaju vodeću ulogu po pitanju zarade. Autokriminal je kriminalna djelatnost koja je “mamac” velikom broju organizovanih kriminalnih grupa.

Osim što povlači sa sobom veći broj učesnika, ovo krivično djelo najčešće je povezano i sa drugim krivičnim djelima kao što su iznuda, falsifikovanje dokumenata, ilegalna trgovina itd. Otušena vozila su često i sredstvo izvršenja krivičnog djela razbojništvo. Vozila koja se ne preprodaju obično budu rasklopljena te se vrši ilegalna prodaja dijelova

kako na ilegalnim tako i na legalnim auto otpadima a najčešće vozila niže vrijednosti odlaze na otpade dok se skupocjena vozila više klase krijumčare preko granica. Krajnje lokacije otuđenih vozila su Srbija, Albanija, Crna Gora, Kosovo, Rusija i Lisabon.

Kontrolom tzv. otpada od strane policijskih službenika pronađen je veliki broj otuđenih vozila ili dijelova koji je spriječio dalji rad organizovanih grupa u vršenju autokrađa. Nadzorne kamere koje su postavljene po ulazima/izlazima gradova i njihovim ulicama pomogle su u rješavanju mnogih krivičnih djela od kojih je jedan dio izvršen pomoću otuđenog vozila. Na teritoriji BiH najčešće su meta otuđenja sl. vozila: Volkswagen (golf 2, golf 4, golf 5, Passat, Polo), Audi (A4), Škoda (Fabija, Oktavija) i BMW.

Kriminalne grupe imaju plan vezan za otuđenja vozila i kroz dokazana djela se vidi da ne krađu na području na kom žive nego vrše otuđenja na drugim daljim područjima a često nalaze i člana grupe sa ciljanog područja kako bi imali više informacija i bolje isplanirali krađu. Za saradnju odnosno kupoprodaju dijelova biraju češće preduzeća koja se nalaze u blizini granice gdje je veća mogućnost međudržavnog šverca a takođe posluju sa autootpadima i automehaničarima. Takve grupe ugl. imaju pet do dvanaest članova.

Na nivou BiH krivično djelo otuđenja i nezakonite trgovine propisano je:

- Krivičnim zakonom Republike Srpske (čl. 232 Teška krađa – krađa vozila)
- Krivičnim zakonom Brčko Distrikta BiH (čl. 281 Teška krađa)
- Krivičnim zakonom Federacije BiH (čl. 287 Teška krađa)

Oscilacije intenziteta ove vrste kriminaliteta povezana su sa lišenjima slobode lica učesnika. Registrovani su i slučajevi prevare auto kuća ili salona koja izdaju vozila u najam a zatim ta vozila bivaju preprodana u drugoj državi.

2.3.4.3. Ilegalna trgovina oružjem

Istraživanja su tokom proteklih godina pokazala da je zapadnio dio Balkana kao i veliki broj zemalja “bogat” ilegalnim oružjem. Po broju ilegalnog oružja skoro svaki peti građanin posjeduje ilegalno oružje koje je preostalo iz rata ili iz nekog drugog razloga koji je najčešće tradicionalan ako bi pitali građane. Procjenjuje se da je broj komada ilegalnog oružja u BiH oko 750 hiljada. Sigurnosne agencije sprovele su akcije u kojima je oduzet veliki broj ilegalnog oružja i municije.

Kriminalne grupe koje se bave ovom vrstom kriminala lako se povezuju sa kriminalnim grupama u drugim državama i lako pronalaze kupca a imajući u vidu veiku zaradu na ovaj ilegalan način ne očekuje se da će ova vrsta djelatnosti biti zamijenjena nekim

novim oblikom.

2.3.4.4. Cyber kriminal

Razvojem tehnologije u XXI vijeku dolazi do razvoja “cyber kriminala” koji postaje vremenom sve dominantniji u sferi organizovanog kriminala zbog lakog pristupa informacijama. Društvene mreže su izvor informacija do kojih se može doći na jednostavan način a često se iste zloupotrebljavaju. Razlog veće dominacije ovog kriminala jeste i velika zarada. Kao deset izdvojenih tipova cyber kriminala navode se:

- On-line aukcije,
- Prodaja on-line,
- Plaćanje lažnim čekovima,
- “Nigerijske prevare”,
- Lažne lutrije,
- Lažni zajmovi,
- Phishing,
- Nagradne igre,
- Internet pristupni servisi
- Investicije.

Tradicionalni oblici organizovanog kriminala vremenom se zaboravljaju pojavom novij oblika koji prate savremenu tehnologiju i za cilj imaju što veću protivpravnu ostvarenu korist.

Teoretičari smatraju da će ovaj oblik organizovanog kriminala vremenom postati vodeći te će imati posebnu pažnju nadležni institucija i vlasti. Predviđanjem ove pojave predviđa se i potrebna dodatna kontrola vezana za podatke koji se javno iznose i prezentuju u javnosti.

3. BORBA PROTIV ORGANIZOVANOG KRIMINALA U BiH

Bosna i Hercegovina ima na snazi krivične zakone pomoću kojih je spriječen i sankcionisan veliki broj krivičnih djela ali taj podatak ne mijenja činjenicu da je BiH ugrožena od organizovanog kriminala. Vlasti u BiH teže ka adekvatnom rješavanju pomenute problematike radeći na koordinaciji i boljem korištenju obavještajnih podataka i informacija, pojačanoj međusobnoj saradnji nadležnih institucija i agencija, efikasnosti provođenja zakona i ostalim faktorima koji doprinose smanjenom obimu organizovanog kriminaliteta.

Metode rada nadležnih ustanova i metode rada izvršilaca krivičnih djela vremenom se modernizuju i takmiče u tome ko će čiji rad da “nadmudri”.

Često se postavlja pitanje da li se protiv organizovanog kriminala bori u dovoljnom obliku i šta je to što utiče na ekspanziju istog?

Za ekspanziju organizovanog kriminala kao najuticajniji navode se sl. faktori:

- Nestabilnost političke situacije
- Poremećen društveno ekonomski sistem
- Korupcija
- Zloupotreba savremene tehnologije
- Neadekvatni ili kratkotrajno primjenjivi propisi
- Specifičan geostrateški položaj države
- Nedostatak profesionalnosti

Zakoni se često mijenjaju a cilj njihovih reformi jeste da se usljed djelovanja pomenutih faktora dobije pozitivan rezultat u suzbijanju organizovanog kriminaliteta. Smatra se da trenutno ne postoji idealna reforma ili intervencija koja bi mogla da iskorijeni kriminalitet na nacionalnom ili međunarodnom nivou. Razvoj i evolucija prava ima za posljedicu konstantno traganje za rješenjima pomenute problematike.²³

Posljednja generalna reforma krivičnog procesnog zakonodavstva iz 2003. godine u BiH artikuliše i stavlja akcenat na zaštitu osnovnih ljudskih prava i sloboda npr. prava osumnjičenog odnosno optuženog, načelo sudske kontrole i nadzora itd.

²³ Smajić, M. (2010): Organizovani kriminal u Bosni i Hercegovini – Tranzicijske dileme. Sarajevo: Fakultet političkih nauka. str.148

U BiH su nakon potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma započele aktivnosti novog krivičnog zakonodavstva. Rezultat toga jesu sledeća tri zakona: “Krivični zakon Republike Srpske”, “Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine” i “Krivični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine”.

U okviru Ministarstva sigurnosti u BiH na njenom nivou djeluju Državna agencija za istrage i zaštitu (SIPA) i Granična policija BiH (GP BiH) koji imaju zadatak operativnog rada na suzbijanju kriminala.

Obavještajno sigurnosna agencija (OSA) je osnovana za prikupljanje i analizu podataka i učestvuje u borbi protiv organizovanog kriminala. Zakon o obavještajno-sigurnosnoj agenciji BiH propisao je nadležnosti OSA-e a za svoj rad odgovara Parlamentarnoj skupštini.

Zakon o državnih agenciji za istrage i zaštitu propisuje nadležnosti SIPA-e koje se odnose na organizovani kriminal tj. teški finansijski kriminal, terorizam, ratni zločin, trgovina ljudima i druga krivična djela protiv čovječnosti. U godišnjem izvještaju o radu Agencije za istrage i zaštitu (SIPA) za 2017. godinu može se vidjeti da je od ukupno 2085 predmeta koji su bili u radu, 40 predmeta koji se tiču neovlašćenog prometa opojnim drogama, dok je 27 predmeta iz oblasti trgovine ljudima i krijumčarenja ljudima.

U budućnosti planira se jačanje rada u Grupi država protiv korupcije – GRECO, kao i u ostalim programima Vijeća Evrope važnim za otklanjanje i suzbijanje korupcije kao što su PACO (Program akcije protiv korupcije i organizovanog kriminala u jugoistočnoj Evropi) i MONEYVAL (Izabrani komitet eksperata Vijeća Evrope za procjenu mjera protiv pranja novca). Bosna i Hercegovina treba da nastavi sa aktivnim učešćem u regionalnim inicijativama, te da podstiče saradnju s ciljem da se omogući razmjena relevantnih informacija između nadležnih agencija za provođenje zakona, omogući međusobno pružanje pravne pomoći kao i pomoći tokom istraga, krivičnog gonjenja i sudskih postupaka.

Saradnja može da se odvija na razne načine, uključujući operativnu saradnju i uzajamno pomaganje između raznih agencija ili institucija zemalja u okruženju. Cilj je da se uspostavi funkcionalan sistem uzajamne saradnje, razmjena informacija i uklanjanje zakonskih i drugih prepreka koje saradnju među zemljama čine težom.

3.1. Jačanje državnih institucija

Negativni faktori koji utiču na ovu temu su nespremnost da se mlađim generacijama pruži alternativni sadržaj, sudski postupci koji predugo traju, neodgovaranje krivično koje prenosi štampa I ostali mediji, nepostojanje institucija koje bi pomogle porodicama, nezakonito djelovanje korumpiranih državnih službenika I ostali a uticaj istih otežava borbu protiv organizovanog kriminala.

Postoji veza između organizovanog kriminala I političke I ekonomske elite koja stvara novi oblik političkog, ekonomskog I ekološkog kriminala. Jedan od ciljeva borbe protiv organizovanog kriminala jeste jačanje državnih institucija I sprečavanje tolerisanja kriminala I korupcije koji ozbiljno ugrožavaju vladavinu prava I uspostavljanje demokratskog društva. Analize rađene na osnovu procjena policijskih agencija pokazuju da u organizovane kriminalne grupe prilagodljive promjenam u političkom, ekonomskom I društvenom okruženju. Definisani zakoni, saradnja I procedure omogućavaju vid borbe protiv organizovanog kriminala.

Tužilaštvo BiH je samostalan državni organ koji obavlja poslove gonjenja izvršilaca krivičnih i drugih kažnjivih djela. Teritorija djelovanja I nadležnosti Tužilaštva propisane su Zakonom o Tužilaštvu BiH a nadležno je za organizovani kriminal. Kako bi suzbijanje organizovanog kriminala bilo efikasnije kao I istraživanje istog, u Tužilaštvu određen je Poseban odjel za organizovani kriminal, ekonomski kriminal I korupciju. Poseban odjel daje instrukcije policiji, zahtjeva istrage, rukovodi prekrivičnim postupkom I ostale potrebe mjere I radnje.

U uskoj vezi sa Tužilaštvom je Sud BiH koji djeluje na osnovu Zakona o Sudu BiH a odlučuje zakonito i blagovremeno u stvarima za koje je nadležan.

Tema izvora informacija je bitna u borbi protiv organizovanog kriminala jer se odnosi na borbu građana. Društvo je od davnina nastojalo da zaštiti društvena dobra i vrijednosti. Razvojem društva mijenja se način i sadržaj zaštite tih dobara. Kako bi borba protiv organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini bila efikasna pored nadležnih institucija mora postojati I uključenje građana međutim većina građana nema svijest o ovom problemu.

Kao izvor informacija na prvom mjestu nalaze se mediji. Sprovedenjem ankete u BiH oko 67,6% ispitanih izjavili su da su mediji za njih najvažniji informant. Veoma mali broj njih naveo je izvještaje policije i nadležnih organa kao izvor.

Uloga i podrška građana na bilo koji način doprinosi borbi protiv organizovanog kriminala, samo prijavljivanje krivičnog djela je jedan vid borbe I slanja poruke izvršiocima krivičnih djela da ne mogu tek tako “varati”. Činjenica je da postoje I građani koji ne bi saradivali u ovoj borbi, ne zato što podržavaju organizovani kriminal nego zato što nemaju povjerenje u nadležne organe ili misle da je njihov učinak neznatan. Najčešće se nailazi na mišljenje da Bosna I Hercegovina ima “zdravog” društva koje učestvuje ili bi učestvovalo u borbi protiv organizovanog kriminala ali mu nedostaje podrška vlasti.

3.2. Međunarodna saradnja u borbi protiv organizovanog kriminala

Organizovani kriminal je specifična pojava čije se dejstvo širi i na druge države ili kontinente. Jasno je da je ovo globalni problem te da su saradnje po pitanju rješavanja ovog problema nešto očekivano i podrazumijevajuće. Na udruživanje i organizovanost kriminalnih po mišljenju mnogih veliki uticaj imao je rat. Posebno narkokriminal je u posleratnom periodu prepoznat kao organizovani kriminal koji se udružio i ostvario saradnju među državama a čak i pokazuje elemente hijerarhije koja se navodno pojavila u tom period. Svaka država ima izdvojen oblik organizovanog kriminala koji predstavlja njenu najveću problematiku. Da bi postojala povezanost i saradnja između dvije ili više država ne mora da znači da je najveći problem tih država isti.

Djelovanje u borbi protiv organizovanog kriminala na domaćem kao i na međunarodnom nivou dosta zavisi od saradnje svih subjekata koji učestvuju i imaju isti cilj te zajedničkim radom ostvaruju međunarodni mir i sigurnost. Određena krivična djela čak je nemoguće dokazati ukoliko ne postoji saradnja između dvije ili više država. Da bi saradnja na međunarodnom nivou funkcionisala potrebna je koordinacija aktivnosti, razmjena informacija, mehanizam zaštite, uključivanje u rad carinske službe, službe za bezbjednost i ostale agencije ili institucije itd. Međunarodne organizacije aktivne su u svim oblicima saradnje među kojima je i borba protiv organizovanog kriminala a poseban uticaj imaju UN i EU. Jedan od zadataka međunarodnih agencija jeste da prate prednosti i mane saradnje kao i efekat učinjenih poteza koji su proistekli iz međunarodne saradnje.

UN je kao jedan od načina borbe protiv organizovanog kriminala izabrala mirovne misije UN koji se i danas primjenjuje i koji se pokazao kao dobar alat u ovoj borbi. Ono što je poželjno i primjenjivo u međunarodnoj saradnji osim mirovnih misija jesu edukacije i školovanja policijskih službenika kao i njihovo slanje i druge države koje nude najbolje edukovanje.

EU je 06.04.2009.godine imala veoma bitnu aktivnost u borbi protiv organizovanog kriminala a to je osnivanje Evropske policije (EUROPOL). Evropska policija je radila na prikupljanju i obrađivanju obavještajnih podataka vezanih za ponutu borbu čime je dobila značajnu ulogu i navodi se da je jedna od najuticajnijih međunarodnih organizacija.

Glavni zadaci EUROPOL-a su:

- Sakupljanje, analiza, procjena i razmjena informacija
- Upoznavanje država članica EU o vezama između određenih krivičnih djela
- Pružanje pomoći državama članicama EU u obavještajnom i finansijskom smislu
- Zahtjevanje od država članica EU da započnu, sprovode ili koordiniraju u istragama vezanim za terorizam i organizovani kriminal
- Zahtjevanje od država članica EU da za potrebe istrage formiraju zajedničke timove
- Izvještavanje o radu.

BiH nije jedna od članica EU koja je kao standard postavila borbu protiv organizovanog kriminala za svakog ko je njen član ili želi da uđe u EU. BiH će morati da ispuni standardizovane načine i obrasce za navedenu borbu a to predstavlja jednoobrazan pristup koji EU zahtjeva. Za članstvo kao potencijalni kandidat BiH je obećala da će učvrstiti vladavinu prava i ojačati institucije koje su povezane sa pravosuđem i unutrašnjim poslovima.

Razvoj i napredovanje organizovanog kriminaliteta u međunaronom okviru zahtjeva razvoj i jačanje modaliteta saradnje tokom krivične i finansijske istrage kao i postupka oduzimanja nelegalno stečene imovine. Neophodno je da zajedničkim snagama države donesu mjere koje će omogućiti nadležnim institucijama da izvrše povrat imovine ili prihoda koji su nelegalno stečeni. Ovo bi bio jedan od odgovora na izazov borbe protiv organizovanog kriminala i adekvatan način djelovanja u međunarodnoj saradnji.

Postoje bilateralni i multilateralni ugovori država u region koji takođe predstavljaju jedan od vidova međunarodne borbe protiv organizovanog kriminala. BiH je među multilateralnim sporazumima potpisnica Evropske konvencije o prenosu postupka u krivičnim stvarima, Konvencije o transferu osuđenih lica, Konvencije o kibernetičkom kriminalu i Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog kriminala. Od bilateralnih sporazuma izdvaja se sporazum sa Hrvatskom o pravnoj pomoći o građanskoj i kaznenoj stvari, sa Srbijom i Crnom Gorom o međusobnom izvršavanju sudskih odluka u krivičnim stvarima i sa Makedonijom i Slovenijom o izručenju.

3.3. Etiologija organizovanog kriminala u bosni i hercegovini

Početak kraja antagonističkih ideologija počelo je rušenjem ekonomskih, socijalnih, kulturnih i političkih barijera između zapadnih i istočnih zemalja, koje su svoju novu staru politiku zasnivale i gradile na principima integracija, obilježene miroljubivom koegzistencijom. Međutim, bivša Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija (SFRJ) nalazila se u procesu disolucije, što je rezultiralo raspadom i nastankom novih nezavisnih i suverenih država.

Ovakva vrlo konfuzna i konfliktna situacija odrazila se na cjelokupno funkcionisanje ili pak nefunkcionisanje ratnog i poslijeratnog društva i države Bosne i Hercegovine. S tim u vezi, bitno je napomenuti da je Bosna i Hercegovina početkom XXI vijeka, „pored Republike Hrvatske, jedina evropska država na koju je izvršena agresija nakon Drugog svjetskog rata“ (Abazović, 2008:11). Posljedice ovakvog „jedностранog čina upotrebe vojne (oružane) sile“ (Beridan, 2003: 123) protiv Bosne i Hercegovine i njenih građana, te njenih ekonomskih, kulturnih, vjerskih, moralnih, demokratskih i društvenih vrijednosti su direktno potvrdile činjenicu, odnosno naučnu spoznaju utjecaja određenih političko-idejnih faktora na kriminalno ponašanje i pojavu organizovanog kriminala. Ovu činjenicu potvrdila su i mnoga kriminološka i kriminalistička istraživanja provedena neposredno prije, u toku, i poslije ratnih dejstava na Jugoistoku Evrope kao i posljedice koje su nastale u istočnoevropskim državama, odnosno bivšim komunističkim režimima (Istočna Njemačka, Hrvatska, BiH, Srbija, Crna Gora, Bugarska, Rumunija, Moldavija...). Iz toga proizlazi da rat dovodi do jednog općeg mentalno-apatijskog stanja, čije posljedice prema Singeru mogu biti „nenormalno herojsko osjećanje koje se, jednom razvijeno, može okrenuti protiv samog čovjeka“ (Singer, 1996: 75).

Radi lakše spoznaje nastanka i razvoja organizovanog kriminala na području Bosne i Hercegovine potrebno je kratko sagledati uvjete koji su pogodovali razvoju kriminala uopće, kao i organizovanog kriminala. Prema tome, raspad SFRJ, osim političke, ima i svoju ekonomsku, privrednu i kulturnu dimeziju koja je pogodovala razvoju organizovanog kriminala i/ili ugrožavala temeljne vrijednosti i uspostavu vladavine prava u novonastalim državama.

Međutim, nepostojanjem opšteprihvaćene definicije organizovanog kriminala i različitih normativno-pravnih određenja u nacionalnim zakonodavstvima, prisutna je pojava divergentnog mišljenja naučnih i stručnih radnika u vezi sa promišljanjem o ovom vidu kriminaliteta. Dodatni problem predstavlja nedovoljna istraženost ove pojave na prostorima

bivših jugoslovenskih republika. Na osnovu prethodnih činjenica i relevantnih rezultata istraživanja može se zaključiti da su mišljenja u vezi s postojanjem organizovanog kriminala na prostoru Bosne i Hercegovine, pa i šire, veoma podijeljena (Petrović/Meško, 2004).

Pojava organizovanog kriminala na prostoru bivše SFRJ, a na osnovu provednih empirijskih istraživanja u pojedinim zemljama, veže se za kraj osamdesetih godina prošlog stoljeća. Prema tim rezultatima istraživanja, u početku su postojale male organizovane kriminalne grupe, koncentrisane u većim urbanim centrima. Prema mišljenju bosanskohercegovačkih i slovenskih naučnih i stručnih radnika, sa aspekta kriminologije, postoji hijerarhijska struktura tzv. jugo-podzemlja (underground), čiji korijeni i stečena kriminalna reputacija počinju u nekim zapadnoevropskim zemljama (Njemačka, Holandija, Italija...), a koji su proširili svoje kriminalno djelovanje i na prostor Balkana, odnosno udruživanjem sa ostalim kriminalnim grupama sa prostora bivše Jugoslavije. Tako se može govoriti o nastanku organizovanog kriminalnog miljea na prostorima Balkana (Petrović/Dobovšek, 2007: 194), ali sa stanovišta određenja vrste i tipa kriminalnih organizacija ne postoji jedinstveno mišljenje. Upotreba termina mafija kod pojedinih autora, koji svoje istraživanje zasnivaju na senzacionalističkim i nenaučnim osnovama može izazvati određene negativne konotacije u društvu i odraziti se na cjelokupnu sigurnost države. S tim u vezi, rezultati provedenog istraživanja organizovanog kriminala u Srbiji i Crnoj Gori krajem prošlog stoljeća ukazuju da ne postoji mafijaški oblik organizovanja (Petrović/Meško, 2004). Iako rezultati ovog istraživanja ne znače da mafijaškog tipa organizacije neće biti, ali prema mišljenju Boškovića prilagodniji termini su gangsterske bande ili podzemne gangsterske organizacije (Bošković, 1998: 111). Petrović i Meško pri određenju jugo-podzemlja upotrebljavaju također termine gangsterske bande i manje kriminalne organizacije koje rade i djeluju po nepisanim kriminalnim zakonima i običajima (Petrović/Meško, 2004: 195). Dalje, autori naglašavaju da je pitanje vremena kada će ove organizacije primiti mafijaške atribute, odnosno dobro organizovan hijerarhijski sistem, što i predstavlja jednu od glavnih obilježja mafijaškog tipa organizacije. U prvobitnim djelatnostima jugo-podzemlja u državi i inozemstvu, a naročito sa područja Bosne i Hercegovine, karakteristične su bile džepne krađe, a nešto kasnije, posebno početkom 90-tih godina prošlog stoljeća, aktuelna je bila trgovina drogom, oružjem te razne vrste prevara putem igara na sreću kao i mnogi drugi oblici finansijskih malverzacija (Petrović, 1998: 238).

Početak rata protiv Bosne i Hercegovine 1992. godine, u znatnoj mjeri je kroz razne načine i oblike djelovanja utjecao na razvoj organizovanog kriminala na području Bosne i Hercegovine. Početkom 90-tih godina prošlog stoljeća, tadašnja SFRJ prolazila je kroz velike

ekonomske, finansijske i nacional-političke krize. Na osnovu rezultata referenduma o nezavisnosti 29.2. i 1.3.1992. godine većina građana Bosne i Hercegovine izjasnila se za nezavisnu i politički suverenu Bosnu i Hercegovinu (Ibrahimagić/Kurtčehajić, 2002). Međutim, proces uspostave novih državnih institucija, prije svega sigurnosnih i odbrambenih, nekonzistentnost normativno-pravnih propisa i uz to razorena i u potpunosti uništena ekonomija praćena velikom nezaposlenošću, te ratna razaranja, dodatno su usložnjavale uspostavu državno-pravnih institucija i organa. Sa aspekta kriminoloških i socioloških nauka, tadašnje vladajuće društveno-sigurnosne prilike u Bosni i Hercegovini, u znatnoj mjeri su narušavali integrirajuću ulogu razvoja društvene zajednice. Ovakvo stanje predstavljalo je idealne uvjete za djelovanje organizovanih domaćih i inozemnih kriminalnih grupa kroz institucionalne i izvaninstitucionalne organizacione mreže.

Rat kao masovna i intenzivna pojava zahvata sve društvene slojeve i njegove djelatnosti, cjelokupna ekonomija zemlje u ratu se preorijentiše u svrhu potreba rata, zbog čega može doći do smanjenja općih potreba građana, rasta cijena, nezaposlenosti i porasta ilegalne trgovine na crnom tržištu, a kao krajnja negativna konsekvencija se javlja tzv. „ratna psihoza“ (Singer, 1996: 76-78). Dostupna kriminološka istraživanja krivičnih djela, u vezi s organizovanim kriminalom u ratnom i poratnom periodu, potvrđuju porast krivičnih djela u vezi s organizovanim kriminalom. Ambijent u vrijeme ratnih sukoba na području Bosne i Hercegovine u periodu 1992.-1995. godina bio je specifičan, atipičan i krajnje društveno neprihvatljiv. Na prostoru Bosne i Hercegovine u vrijeme sukoba dejstvovala su tri vojske (ARBiH, HVO i VRS), tri policije (MUP R BiH, MUP HZ-HB i MUP RS), međunarodne vojne snage i mnoge civilne organizacije. Posebnu pažnju predstavljale su neregularne trupe, odnosno „paravojne i parapolicijske postrojbe sačinjene i od kriminalaca, a predvođene uglavnom kriminalcima za koje postoje sumnje da su se bavili i organizovanim kriminalom“ (Petrović/Meško, 2008: 193). Vršenje određenih krivičnih djela u toku rata odnosila su se na genocid, ratne zločine (Čekić, 2004), ubistva, teške krađe, trgovinu oružjem i municijom, trgovinu narkoticima, naftom i prehrambenim proizvodima itd. Ipak, Petrović i Meško smatraju da je organizovani kriminal u određenoj mjeri bio supsidijaran genocidu i ratnim zločinima na prostoru Bosne i Hercegovine. U prilog ovoj činjenici autori navode pojedine slučajeve osumnjičenih za ratne zločine i genocid, koji su se tokom ratnih sukoba obogatili u svojim sredinama, što nije bilo moguće bez određenih posrednih i/ili neposrednih veza sa nosiocima javnih i državnih funkcija, čime je i ispunjen jedan od primarnih obilježja organizovanog kriminala.

Ekspanzija organizovanog kriminala na prostoru Bosne i Hercegovine nastavlja se i u postratnom periodu. Na osnovu dostupnih rezultata istraživanja i mišljenja uvažanih naučnih i stručnih radnika potrebno je identifikovati osnovne razloge koji su doprinijeli razvoju organizovanog kriminala na području Bosne i Hercegovine. Prema tome, osnovno polazište možemo potražiti u administrativno-pravnom uređenju Bosne i Hercegovine. S tim u vezi, a na osnovu Aneksa 4. Dejtonskog mirovnog sporazuma, Bosna i Hercegovina je sastavljena od dva entiteta: Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, odnosno Brčko Distrikta BiH, a FBiH administrativno čini deset kantona. Ovakva (de)organizacija i (de)funktionalnost države Bosne i Hercegovine na općoj i konkretnoj ravni otvara prostor za djelovanje organizovanog kriminala. Imajući u vidu razmišljanja Abazovića da jedino u ovakvoj složenoj državi odnosno „parcijalizacijama i omeđenim partikularitetima ne stanuje država... u njima stanuje i organizovani kriminal, i pranje novca, i ilegalna trgovina drogama... i korupcija, i društvena diskriminacija i sistematsko šticeenje ratnih zločinaca i nosilaca zločina genocida, i proliferacija...“ (Abazović, 2008: 68). Na osnovu ovog, uzroci organizovanog kriminala direktno prioizlaze iz određenih partikulariteta obilježenim etno-političkim i lokal-etatističkim tokovima u Bosni i Hercegovini.

Na osnovu provedenih istraživanja, Bošković kao glavni uzrok nastanka, odnosno kao faktor koji je doprinio stvaranju okruženja za djelovanje organizovanog kriminala posmatra posljedice rata i njegovih popratnih pojava. Posebno je naglašeno slabljenje državnih institucija i shvatanja morala, što je omogućilo nelegalno sticanje velikog bogastva pojedinim ratnim profiterima i lokalnim moćnicima, koji i dalje nastavljaju širiti svoju „imperiju“. (Bošković, 2004: 71-72). Osim toga, jedan od primarnih razloga razvoja ove pojave odnosi se na geografski položaj Bosne i Hercegovine u jugoistočnoj Evropi. Na osnovu empirijskih istraživanja Petrovića, Wagnera, Korajlića i Bojanića, BiH leži na centralnoj tzv. Balkanskoj ruti , pogodnoj za krijumčarenje droga, oružja i ljudi (Petrović, Wagner i dr., 2004: 161).

Generator pojave organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini, što je karakteristično za zemlje u tranziciji, jeste i utjecaj određenih neposrednih društvenih faktora kriminala. U tom segmentu, savremena kriminologija, koristeći se saznanjima drugih društveno-humanističkih nauka, podrazumijeva degradiranu porodicu, utjecaj ekonomskih kriza i privrednih depresija, siromaštvo, nezaposlenost, utjecaj iz inozemstva i sl. (Petrović/Meško, 2008). Posljedice rata, genocida i ratnih zločina na prostoru Bosne i Hercegovine ostavile su dubok trag u mnogim porodicama. Jedan broj porodica ostao je bez svojih najbližih članova, što je prouzrokovalo socijalno ugroženu porodicu. Ovakvi uvjeti izazivaju teške psihotraumatske depresije, krizu u porodici a kao imanentan uzrok javlja se

nezaposlenost, te naposljetku u potrazi za ekonomskom i socijalnom identifikacijom u društvu, pribjegava se vršenju teških krivičnih djela. Osim toga i razni utjecaji iz inozemstva (bližeg i daljeg) na društveno uređenje (Mladenović, 1982) odnosno društveno-politički sistem Bosne i Hercegovine također se pojavljuje kao uzrok organizovanog kriminala. Ovaj vid kriminogenog ponašanja vrlo je karakterističan za BiH, i time što se (in)direktnim putem posredstvom etno-političkih adutanata pojavljuju stalne konotacije u smislu negiranja i opstruiranja funkcionalnosti Bosne i Hercegovine . Rezultati ovakvih retrogradnih promišljanja predstavljaju vrlo plodno tlo za djelovanje organizovanih kriminalnih grupa, uzimajući u obzir disfunkcionalnost i razjedinjenost sistema unutrašnje sigurnosti, kao i nedostatak političke volje za suzbijanjem organizovanog kriminala.

Dodatni problem u izgradnji demokratske i građanske Bosne i Hercegovine, posmatrajući u kontekstu razvoja organizovanog kriminala, predstavlja i korumpiranost izvršnih, zakonodavnih i sudskih organa. Ovakvo stanje direktno potvrđuje Studija percepcije korupcije za 2008. godinu. Prema provedenim istraživanjima u Bosni i Hercegovini, index iznosi 3.2, što Bosnu i Hercegovinu na svjetskoj rang-ljestvici, od 180 obuhvaćenih zemalja u ovoj studiji, rangira na 93. mjesto, zajedno sa Alžirom i Sri Lankom, čime postaje najkorumpiranija zemlja u regionu (Dostupno na: www.icgg.org [08.10.2008.]). Osim toga, u godišnjem izvještaju o radu Tužilaštva BiH za 2005. godinu navode se pokazatelji, prema kojima korupcija u Bosni i Hercegovine uzrokuje gubitke do 1,5 milijardi KM. Na osnovu ovih pokazatelja, te teorijskih i praktičnih iskustava, koruptivna djelatnost se najčešće ostvaruje u institucijama vlasti.

Takođe, transformacija iz planske u tržišnu ekonomiju, te nezakonita privatizacija državnih preduzeća doprinijeli su razvoju organizovanog kriminala. Ovakve prilike, potpomognute neefikasnošću države, proizvele su i nekolicinu “novih biznismena”, koji svoju reputaciju grade “demagoškom glorifikacijom i homogenizacijom na osnovama društvenih kvaziinteresa, iza kojih je preraspodjela društvenog kapitala uvijek u korist manjih uskointeresno organiziranih skupina” (Abazović, 2008: 55). Ovakav odnos direktno potvrđuje postojanje sprege organizovanog kriminala i vladajuće političke elite. Tome direktno ide u prilog i istraživanje Michaela Ehrke koji opisuje propast državne ekonomije, odnosno proces sistematske pljačke države konstantnim djelovanjem tzv. “Politike opstruiranja”. Prema mišljenju autora, politika opstruiranja prisutna je u gotovo svim socijalno-ekonomskim djelatnostima, a ogleda se u broju stalno nezaposlenih i socijalno ugroženih građana Bosne i Hercegovine, što dovodi do porasta kriminalaca.

Organizovani kriminal uvijek moramo posmatrati u vezi sa nosiocima državnih i javnih funkcija. Ovakvi navodi potvrđeni su u Strateškom dokumentu Bosne i Hercegovine, za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije. Na osnovu toga, navedeni dokument u svom sadržaju, kao uzrok nastanka i razvoja organizovanog kriminala navodi “ubrzano srastanje vrhova vlasti sa organizovanim kriminalom koji je tokom rata dobio puni zamah, a njegovi eksponati ponekad i politički značaj”.

Može se zaključiti da organizovani kriminal kao globalni problem, predstavlja opasnost današnjoj civilizaciji i njenim dostignućima. Ambijentalnost organizovanog kriminala ispoljava se putem novih oblika djelovanja na lokalnom, nacionalnom, regionalnom, međunarodnom i globalnom planu. U tom kontekstu, prisustvo organizovanog kriminala u današnjem obliku rezultat je dugogodišnjeg razvoja kroz sve epohe društva i njegove zajednice. Iz toga proizlazi i činjenica da djelovanje organizovanog kriminala treba posmatrati sa više aspekata i sa određenim specifičnostima koji ga karakterišu.

Prema tome, M. Bošković navodi da upravo Bosnu i Hercegovinu najviše karakterišu oni kriminogeni faktori koji se pojavljuju kao uzroci organizovanog kriminala u drugim tranzicijskim zemljama²⁴ (Bošković, 2004: 74). Ipak, Bosnu i Hercegovinu treba posmatrati odvojeno u pogledu specifičnosti ustavno-pravne organizacije, jer je neracionalna i asimetrična organizaciono-funkcionalna shema policije, tužilaštva i drugih organa za provođenje zakona. Iz ovog proističu specifičnosti nastanka i razvoja organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini kao i konstatacija “ništa u BiH nije organizoviranije (niti jedan segment ljudskog života, uključujući privredu, industriju, sport i kulturu) i ne funkcioniše tako dobro kao organizirani kriminal”²⁵ (Dobovšek, 2006: 7). U ovoj mjeri organizovani kriminal kao dezintegrišući faktor bosanskohercegovačkog društva i države, predstavlja primarni izvor nesigurnosti.

Ali, mnogim stručnjacima koji se bave istraživanjem i praćenjem organizovanog kriminala kod nas i u inozemstvu, teško je dokazati a i priznati zbog određenih političko-nacionalnih interesa, da organizovani kriminal čini svakodnevicu u društvenom i javnom životu svake države.

Stvarni opseg i stanje organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini proizlazi iz izjave bivšeg predsjednika Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH Branka Perića za politički magazin Dani u kojem stoji da „svaka država ima svoju mafiju, a naša mafija ima svoju državu“.

²⁴ Mića Bošković, Organizovani kriminalitet i korupcija, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, 2004

²⁵ Petrović, B., Dobovšek, B. (2006). Organizirani kriminal. Sarajevo: Pravni fakultet

Organizovani kriminal kao heterogena i složena pojava, predstavlja najveću prijetnju savremenoj ljudskoj civilizaciji, stvarajući sve veći osjećaj nesigurnosti pojedinca i društva u svijetu uopće, pa tako i u Bosni i Hercegovini. U tom kontekstu, potrebno je analizirati problematiku tretmana ove devijacije u Bosni i Hercegovini, a istraživanje će biti upotpunjeno dostupnim statističkim podacima nadležnih tijela i organa Bosne i Hercegovine. Osnovni cilj ovog poglavlja treba da ukaže na sve veće prisustvo organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini, sa aspekta državne (ne)reakcije. Osim toga bit će objašnjeno kako isti utječe na sistem sigurnosti države i njenih građana, te u kojoj mjeri predstavlja dezintegrišući faktor uspostave jedne funkcionalne, efikasne i sigurne Bosne i Hercegovine.

Istaknuti naučni i stručni radnici iz oblasti kriminoloških, kriminalističkih, sigurnosnih i drugih humanističkih nauka, saglasni su da još uvijek nije zauzet decidan stav o jedinstvenoj definiciji organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini²⁶ (ur. Petrović/Peršak, 2007: 215). Međutim, tek nakon četiri godine (1999) od potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma, zakonom je prvi put definisan organizovani kriminal u jednom dijelu Bosne i Hercegovine, tj. na teritoriji FBiH. Zabrinjavajuća je činjenica, indolentne (ne)reakcije tadašnjih organa prema ovoj negativnoj pojavi u društvu i izbjegavanje definicije ove pojave kao krivičnog djela u našem zakonodavstvu. Tadašnji visoki predstavnik za BiH, Carlos Westendorp, na osnovu ovlaštenja, prema Aneksu 10 Mirovnog sporazuma, proglasio je Zakon o izmjenama i dopunama zakona o Vrhovnom sudu Federacije BiH. Ovim zakonom u članu 3. definisan je organizovani kriminal: „Organizovani kriminal se sastoji od onih krivičnih djela koja počine dvije ili više osoba koje djeluju kao ustrojeno udruženje ili organizacija u dogovoru tokom jednog vremenskog perioda, s ciljem počinjavanja višestrukih prijestupa od kojih je za najmanje jedan predviđena kazna od pet ili više godina zatvora. Takvi prijestupi mogu biti sami sebi cilj ili sredstvo sticanja materijalne koristi, opstrukcije povratka izbjeglica, ili ugrožavanje mira i stabilnosti u Federaciji na neki drugi način i u odgovarajućim slučajevima, nepropisanog utjecanja na rad javnih organa vlasti“. Međutim, u Republici Srpskoj Krivičnim zakonom iz 2003. godine, nije tretiran ovaj fenomen, samo članom 383. kao krivično djelo zločinačko udruženje. Tek Zakonom o dopuni Krivičnog zakona Republike Srpske (Sl. glasnik RS, 70/06) u članu 1. stav 1. pod organizovanim kriminalom se smatra: „krivično djelo propisano Krivičnim zakonom Republike Srpske, kao pripadnik zločinačkog udruženja, ako za pojedino krivično djelo nije predviđena teža kazna...“.

²⁶ B Petrović, N Persak, Sigurnost i suradnja kao reakcija na organizirani kriminalitet u srednjoj i jugoistočnoj Europi: zbornik radova, Pravni fakultet Sarajevo

Na osnovu prethodnih činjenica, mogu se uvidjeti različita pravna tretiranja ovog fenomena u Bosni i Hercegovini, odnosno entitetima. Ovakvo pravno regulisanje predstavlja određene poteškoće u otkrivanju i dokazivanju krivičnih djela organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini.

Početak XXI stoljeća karakteriše pojava novih globalnih, političkih i ekonomskih trendova koji su pogodovali internacionalizaciji ovog fenomena. To podrazumijeva da organizovani kriminal ne poznaje nacionalne, etničke, vjerske, kulturne i sigurnosne granice. Upravo ovakav karakter organizovanog kriminala, zahtijeva globalno angažovanje svih nacionalnih i međunarodnih aktera u suzbijanju njegovih djelatnosti. Ispoljavanje organizovanog kriminala u savremenim uvjetima karakterišu različite forme i to: trgovina drogom, oružjem, pranje novca, finansiranje terorizma, kompjuterski kriminal, ekološki kriminal, krijumčarenje osoba i roba, trgovina ljudima i ljudskim organima, reketarenje i dr.²⁷ (Petrović/Meško, 2008). Naznačene djelatnosti inkriminisane su u krivična zakonodavstva većine zemalja, pa tako i u zakone Bosne i Hercegovine.

Ipak, specifičnosti koje vladaju u Bosni i Hercegovini odrazile su se i na tretiranje ovog fenomena u domaćem zakonodavstvu, a fokus istraživanja je usmjeren na tretiranje ovog fenomena organizovanog kriminala na državnom nivou. U tom kontekstu, metodom analize sadržaja i komparativnom metodom, treba sagledati statističke podatke i nove inkriminacije, kao i kretanje organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini. Spoznajući sve veće prisustvo ove pojave na teritoriji BiH, više pažnje ovom fenomenu posvećeno je tek donošenjem Krivičnog zakona BiH 2003. godine (Sl. glasnik BiH, 3/03). Promulgacija KZ BiH predstavlja značajan i odlučan faktor u tretiranju ovog fenomena u pozitivnom zakonodavstvu kao i mjere suzbijanja pojave organizovanog kriminala na cijelom teritoriju Bosne i Hercegovine. Prema tome, domaći stručnjaci, analizirajući pravni tretman organizovanog kriminala u postdejtonskom periodu, izdvajaju dva ključna momenta: “prvo, definiranje ovog pojma u našem krivičnom zakonodavstvu i uvođenje inkriminacija o organiziranom kriminalu u zakon” (ur. Petrović/Peršak , 2007: 235-236). Da se ovom fenomenu posvetilo više pažnje u Bosni i Hercegovini, ukazuje i glava XXII KZ BiH “dogovor, pripremanje, udruživanje i organizovani kriminal”. Na osnovu dosadašnjeg istraživanja, može se konstatovati da većina pokušaja definisanja organizovanog kriminala u svijetu i kod nas se zasniva na osnovama kriminalno-zločinačkih organizacija. U tom kontekstu, opći dio KZ BiH (Sl. glasnik BiH, 3/03) u članu 1. stav. 17. pod zločinačkom

²⁷ Petrović, B., Meško, G. (2008). Kriminologija. Sarajevo: Pravni fakultet

organizacijom smatra “organizovanu grupu ljudi od najmanje tri osobe, koja postoji neko vrijeme, djelujući u cilju učinjenja jednog ili više krivičnih djela za koja se po zakonu može izreći kazna zatvora tri godine ili teža kazna”. Na ovom osnovu, kao i međunarodnim obavezama BiH u vezi s tretmanom organizovanog kriminala, može se konstatovati deklarativna odlučnost Bosne i Hercegovine u suzbijanju ovog negativnog fenomena.²⁸

U prethodnim poglavljima opisane su djelatnosti, odnosno pojavni oblici organizovanog kriminala. Međutim, cilj istraživanja jeste sagledati prisustvo organizovanog kriminala u BiH i njegovih pojavnih oblika posljednjih godina. U tom kontekstu, prema navodima Vijeća Evrope u posljednjim godinama došlo je do varijacije prisustva određenih vrsta organizovanog kriminala na području BiH. Tako se navode zajednička kriminalna tržišta za većinu država Jugoistočne Evrope, uključujući i Bosnu i Hercegovinu :

- ilegalna trgovina drogama;
- trgovina ljudima;
- ilegalna migracija;
- privredni kriminal (utaja poreza i carina), pranje novca;
- krijumčarenje robe i nezakonite prekogranične aktivnosti.

Odlučnost Bosne i Hercegovine u borbi protiv organizovanog kriminala potvrđuje i usvojena Strategija za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije (2006.-2009.godine). Analizom navedenog dokumenta, a na osnovu raspoloživih podataka nadležnih Agencija za provođenje zakona u BiH, identifikovani su sljedeći pojavni oblici organizovanog kriminala na području Bosne i Hercegovine (2006: 18-27):

- a.) ekonomski kriminal i poreske utaje,
- b.) nedozvoljeni promet opojnim drogama,
- c.) ilegalna trgovina oružjem,
- d.) trgovina ljudima,
- e.) ilegalne migracije,
- f.) krađa motornih vozila,
- g.) krivotvorenje novca i drugih vrijednosnih papira,
- h.) razbojništva,

²⁸ Ignjatović, Đ. (1998). Organizovani kriminalitet. Beograd: Policijska akademija.

- i.) ilegalna proizvodnja i trgovina oružjem za masovno uništavanje i vezanim materijalima,
- j.) pranje novca,
- k.) zloupotreba autorskih prava,
- l.) nezakonite radnje u oblasti eksploatacije prirodnih resursa BiH,
- m.) kompjuterski kriminal,
- n.) terorizam i finansiranje terorističkih aktivnosti
- o.) pojavni oblici korupcije.

Navedene djelatnosti organizovanog kriminala inkriminisane su Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine (Sl. glasnik BiH, 3/03). Ipak, imajući u vidu savremena obilježja ovog fenomena (internacionalizacija, sticanje profita, infiltracija u legalne finansijske i političke tokove...), mišljenje je da navedenim dokumentom nisu obuhvaćeni sljedeći oblici inkriminisani u Krivičnom zakonu BiH:

- međunarodno vrbovanje radi prostitucije (član 187. KZ BiH),
- pomoć osobi optuženoj od Međunarodnog krivičnog suda (član 233. KZ BiH).

U krajnjoj konsekvenci treba zaključiti da izrada jedinstvene državne Strategije za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije, usprkos određenih nedostataka, predstavlja značajan iskorak u izgradnji pravne i funkcionalne države.

Međutim, postavlja se pitanje frekventnosti i utjecaja organizovanog kriminala na sigurnosne i demokratske procese u Bosni i Hercegovini. U suštini to podrazumijeva, a na osnovu relevantnih i apsolutnih statističkih podataka, analizu kretanja ove vrste kriminala u novoj historiji Bosne i Hercegovine. Ali najprije se treba osvrnuti na poteškoće izvora i obrade podataka o organizovanom kriminalu jer je prethodno ustanovljeno da je prvi put pravno definisan pojam organizovanog kriminala 1999. godine, u Zakonu o izmjenama i dopunama zakona o Vrhovnom sudu FBiH. Do ovoga momenta nije postojala krivična odgovornost za ovu vrstu protupravnog ponašanja, s obzirom na to da nije bila inkriminisana u Krivičnim zakonima entiteta, kantona i Brčko Distrikta. Dodatni problem pri mjerenju, odnosno izradi podataka o ovom fenomenu predstavlja i postojeća organizacijsko-funkcionalna struktura policije u Bosni i Hercegovini. S tim u vezi, unutar BiH postoji petnaest policijskih struktura (Spahić, 2008: 139) u okviru entitetskih i kantonalnih ministarstva unutrašnjih poslova i Ministarstva sigurnosti BiH.

Sa aspekta interesovanja, bitno je napomenuti da svaki od navedenih organa vodi zasebnu statističko-analitičku evidenciju u vezi s kriminalom i drugim protupravnim ponašanjima. Zbog ovakvo složenog stanja, kao i činjenice da policijske statistike predstavljaju predmet brojnih kritika u naučnim i stručnim radovima, zbog “nedosljednosti, nepreciznosti i nepogodnosti za ozbiljnu analizu obima i opasnosti kriminala u društvu” (Petrović/Meško, 2008: 40) isti neće biti tema razmatranja. U tom kontekstu Singer naglašava potrebu razlike stvarnog i registrovanog kriminala odnosno postojanje neotkrivenog kriminala ili tzv. njegove “tamne brojke” (Singer, 1996: 120). Sve do 2003. godine, odnosno uspostave Suda i Tužilaštva BiH, nisu postojale jedinstvene baze podataka, koje bi prezentovale stvarni presjek stanja i obima organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini.

Nepostojanje jedinstvene baze podataka, sve do 2003. godine, rezultat je konstantne unutarpolitičke paradigme i posljedice rata (1992-1995). Zbog navedenih okolnosti ne postoji mogućnost predavljanja presjeka kretanja organizovanog kriminala do 2003. godine. Djelokrug istraživanja je jurisdikciona nadležnost Suda i Tužilaštva BiH. S tim u vezi su prezentovani podaci iz Tužilaštva BiH za koje se smatra da su vjerodostojni i objektivni pokazatelji, a također i procesuiranje počinitelaca krivičnih djela na nivou Suda BiH.

4. OSNOVNA RAZGRANIČENJA U VEZI SA ORGANIZOVANIM KRIMINALOM I MOTIVI IZVRŠENJA

Definisanjem i izučavanjem organizovanog kriminala bave se mnoge naučnici a jedan od rezultata toga jeste da ne postoji jedinstvena definicija ove pojave. Posmatrajući domaću i stručnu literature često se poistovjećuju pojmovi vezani za organizovani kriminal ali u praksi se definišu na drugačiji način.

4.1. Transnacionalni i organizovani kriminal

Posljednje dvije decenije su period u kojem kriminolozi stavljaju akcenat na transnacionalni kriminal. Preokupacija ovom tematikom najvjerojatnije je izazvana obimom i složenošću transnacionalnog kriminala kao i time što postaje globalna prijetnja za vlast i građane.²⁹Pojam transnacionalni kriminal definisan je prvi put pri grani UN-a za sprečavanje kriminala i krivično pravosuđe sa namjerom da se nađe odgovarajući pojam kriminala koji prevazilazi granice i ugrožava sigurnost više zemalja.

Domaći autori definisali su pod org. kriminalom “kriminalne grupe koje imaju vodstvo u jednoj državi ali zbog obima kriminalnih aktivnosti djeluje i u drugim državama”.

Savremeni kriminal ne poznaje granice, kriminalne grupe jedne države sve lakše se povezuju sa kriminalnim grupama drugih država čime njihovo djelovanje dobija transnacionalni karakter. U zamjenu za termin transnacionalni kriminal koriste se termini multinacionalni organizovani kriminal ili međunarodni organizovani kriminal.

Karakteristike transnacionalnog kriminala su:

- Izvršilac je prešao bar jednu nacionalnu granicu kako bi izvršio krivično djelo
- Priroda djela (kao npr. međunarodna trgovina drogom).

Postoji pet grupa djela koja se svrtavaju i kategoriju međunarodnih krivičnih djela to su:

²⁹ Bošković, M. (2003): Transnacionalni organizovani kriminal, Policijska akademija, Beograd.

- “djela protiv pojedinca” (ubistva, tjelesne povrede, pornografija, djela protiv prava čovjeka, terorizam,
- “djela protiv imovine” (razbojništva, iznuđivanje, krađe sa međunarodnim posljedicama),
- djela “Bijelog okovratnika” na međunarodnom nivou, kompjuterski kriminal i pranje novca,
- “djela falsifikovanja” (dokumenata, novca, umjetničkih i industrijskih dobara),
- “krijumčarenje” (trgovina ljudima, opojnim drogama, krijumčarenje drugih dobara).

4.2. Profesionalni i organizovani kriminal

Po tumačenju ovih pojmova teško je odlučiti gdje je granica, koja kriminalna aktivnost se ubraja u profesionalna a koja u organizovani kriminal. Neki teoretičari na ovu temu rekli su da većina članova kriminalnih organizacija spade u kategoriju profesionalaca. Većina teoretičara opisuje organizovani kriminal kao profesionalni ne usuđujući se izjasniti se o tome koja je razlika ili da li ona postoji a vjerovatno zbog toga što sa druge strane ne pripadaju svi profesionalni kriminalci organizovanim grupama. Profesionalni kriminalci za cilj imaju veliku novčanu dobit i izbjegavanje kazne te ne teže ucijek ka stvaranju grupe.

4.3. Motivi izvršenja

Veoma važna stavka kod organizovanog kriminala jeste motiv izvršenja krivičnog djela koji je potrebno utvrditi u posupcima protiv izvršilaca krivičnih djela. Ostvarenje dobiti je osnovni cilj organizovanog kriminala koji daje pokretačku snagu i povezuje ljude sa istim ciljem. Ostvarenje dobiti takođe je motiv i kod vršenja drugih krivičnih djela te je potrebno utvrditi razliku između motiva organizovanog kriminala i motiva drugih krivičnih djela. Ono što stvara razliku između ovih motiva jeste što druga krivična djela imaju krajnji cilj kome teže i ostvaruje se jednokratno dok je kod organizovanog kriminala motiv dosta dugoročniji i kompleksniji. Kompleksnijim ga čini sama činjenica da se radi o više izvršilaca koji se ne zadovoljavaju jednim krivičnim djelom, kriminalne grupe imaju tendenciju trajne djelatnosti potkrijepljene planom i sistemskim djelovanjem.

Kriminalne grupe teže ka “legalizovanju” određenih radnji kao i na bogaćenju putem istih kriminalni radnji na duži vremenski period. Novac dobijen na ovaj način koristi se kao ulog pri širenju finansijske moći koja je dio ostvarenja cilja.

Motiv je veoma važan pri otkrivanju izvršilaca krivičnog djela. Otkrivanjem motiva prilazi se na korak bliže nepoznatim izvršiocima krivičnih djela a takođe može pomoći u preventivnom djelovanju suzbijanja vršenja ilegalnih radnji.

5. STRATEGIJA ZA BORBU PROTIV ORGANIZOVANOG KRIMINALA U BIH³⁰

Kroz četiri krivična zakona koji su na snazi u Bosni i Hercegovini, inkriminisan je veliki broj krivičnih djela, koji nam pružaju pravni okvir u borbi protiv organizovanog kriminala. Ugroženost Bosne i Hercegovine od organizovanog kriminala je realna i očekivana, a pojavni oblici organizovanog kriminala manifestuju se na više načina dok se negativan uticaj ovog oblika kriminala odražava na sve životne sfere. Aktivan pristup ovoj problematici jeste i izrada Procjene prijetnji od organizovanog kriminala, Strategije i akcionih planova za borbu protiv organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini.

U kontestu spomenutog, a sve u cilju davanja multidisciplinarnog i sveobuhvatnog institucionalnog odgovora na ovu negativnu pojavu, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, na svojoj 64. sjednici održanoj 14. jula 2016. godine, donijelo je Odluku³¹ o formiranju Radne grupe za izradu Strategije za borbu protiv organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini za period 2017.-2020. godine (u daljem tekstu: Radna grupa).³²

Donošenje i implementacija Strategije za borbu protiv organizovanog kriminala (u daljem tekstu: Strategija) je od najšireg značaja za sve građane Bosne i Hercegovine i važan je korak u procesu pridruživanja Evropskoj uniji ali i odraz jasne opredjeljenosti Bosne i Hercegovine da u najvećoj mogućoj mjeri da doprinos u borbi protiv ovog globalnog problema.

U toku je takođe formiranje nove radne grupe koja bi trebalo da oformi strategiju za period 2021-2024 godine, koja će u većini segmenata sadržati iste elemente kao i prethodna strategija.

³⁰ <http://www.msb.gov.ba/dokumenti/strateski/default.aspx?id=16231&langTag=bs-BA>

³¹ („Službeni glasnik BiH“, br. 56/16, 92/16, 14/17, 44/17 i 53/17)

³² Radnu grupu sačinjavaju predstavnici sljedećih institucija: Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine; Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine; Tužilaštvo Bosne i Hercegovine; Državna agencija za istrage i zaštitu (SIPA); Granična policija Bosne i Hercegovine (GP BiH); Služba za poslove sa strancima; Direkcija za koordinaciju policijskih tijela Bosne i Hercegovine; Obavještajno-sigurnosna agencija Bosne i Hercegovine (OSA BiH); Uprava za indirektno oporezivanje Bosne i Hercegovine; Republičko tužilaštvo Republike Srpske; Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske (MUP RS); Federalno tužilaštvo Federacije Bosne i Hercegovine; Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova (FMUP) i Policija Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine (PBD BiH).

5.1. Principi za izradu strategije

Principi za izradu i provođenje Strategije Bosne i Hercegovine za borbu protiv organizovanog kriminala su sljedeći:

- Princip političke volje - aktivna borba protiv organizovanog kriminala predstavlja prioritetnu aktivnost institucija u Bosni i Hercegovini;
- Princip nediskriminacije i poštivanja sloboda i prava građana - aktivnostima na realizaciji strategije je zagarantovano ostvarivanje svih ljudskih sloboda i prava građana u skladu sa Ustavom BiH i ustavima entiteta, kao i zakonima i međunarodnim pravnim standardima;
- Princip legaliteta - poštivanje Ustava i domaćih zakona, kao i odredbi međunarodnih sporazuma (međunarodnih pravnih instrumenata) čiji je Bosna i Hercegovina potpisnik;
- Princip jedinstvene i globalne vizije - borba protiv organizovanog kriminala zasnovana je na jedinstvenom i globalnom sagledavanju problema;
- Princip koordinacije i saradnje - prakse i procedure borbe protiv organizovanog kriminala zasnivaće se na jedinstvenom konceptu saradnje javnog i privatnog sektora, međunarodnih organizacija u Bosni i Hercegovini, civilnog društva i građana;
- Princip profesionalizma i usklađenosti - borba protiv organizovanog kriminala podrazumijeva kontinuirano profesionalno obučavanje, obrazovanje i usavršavanje stručnjaka, kao i razmjenu iskustava najboljih praksi i savremenih dostignuća, te njihove usklađenosti sa preventivno-represivnim mjerama;
- Princip proaktivne međunarodne saradnje - proaktivna saradnja u pripremama za pridruživanje Evropskoj uniji i za osiguranje aktivne uloge Bosne i Hercegovine na međunarodnom nivou;
- Princip poštivanja obaveza u implementaciji Strategije - podrazumijeva nadzor nad implementacijom Strategije sa utvrđivanjem institucija zaduženih za provođenje Strategije sa jasno definisanim obavezama i planiranim rokovima, u kojima se vrši nadzor nad provođenjem Strategije. U skladu sa tim vršiće se i procjena eventualnih korektivnih mjera;
- Princip kontinuiteta i progresivnosti - predstavlja nastavak sistemskih aktivnosti provedenih u borbi protiv organizovanog kriminala, koje su trajnog karaktera i afirmisaće sve pozitivne rezultate;
- Princip povjerljivosti - lični podaci proistekli iz specifičnih aktivnosti neće se objavljivati, osim u slučajevima i pod uslovima propisanim zakonom;

- Princip analize - periodična analiza i ocjena realizovanih ciljeva i preduzetih mjera; Učešće javnog i privatnog sektora i civilnog društva - što podrazumijeva aktivnu saradnju javnog i privatnog sektora, civilnog društva, međunarodnih institucija i građana;
- Princip transparentnosti i otvorenosti. Bosna i Hercegovina je u proteklom periodu ratifikovala najvažnije konvencije koje se odnose na borbu protiv organizovanog kriminala.

Strategija je zasnovana na svim važećim zakonima, konvencijama, bilateralnim i multilateralnim ugovorima, kao i drugim pravnim aktima donijetim i usvojenim do dana njenog stupanja na snagu.

Uspostavljanje savremenog i sveobuhvatnog zakonskog okvira u skladu sa relevantnim međunarodnim standardima predstavlja jedan od ključnih sistemskih uslova za efikasnu borbu protiv organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini. Svi organi koji su nadležni za borbu protiv organizovanog kriminala vrše procjenu djelotvornosti zakonskog okvira i brinu se o njegovom unaprjeđenju u skladu sa potrebama.

Nadležnost, ovlaštenja i postupanje svih organa, institucija i agencija Bosne i Hercegovine koji učestvuju u borbi protiv organizovanog kriminala uređuje više zakona, od kojih su najvažniji: Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH" br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13); Krivični zakon Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ br. 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 8/10, 47/14, 22/15, 40/15); Zakon o Tužilaštvu Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH" br. 24/02, 3/03, 37/03, 42/03, 9/04, 35/04, 61/04 i 49/09); Zakon o Sudu Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ br. 49/09 - prečišćena verzija, ispravka br. 74/09 i 97/09); Zakon o policijskim službenicima Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH" br. 27/04, 63/04, 5/06, 33/06, 58/06, 15/8, 63/08, 35/09 i 7/12); Zakon o Državnoj agenciji za istrage i zaštitu („Službeni glasnik BiH“ br. 27/04, 35/05, 49/09, 40/12); Zakon o Graničnoj policiji Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH" br. 50/04, 27/07 i 59/09); Zakon o Službi za poslove sa strancima ("Službeni glasnik BiH" br. 54/05, 36/08); Zakon o Direkciji za koordinaciju policijskih tijela i o Agencijama za podršku policijskoj strukturi Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH" broj 36/08); Zakon o Agenciji za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije („Službeni glasnik BiH“ br. 103/09 i 58/13); Zakon o zaštiti lica koja prijavljuju korupciju u institucijama Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ broj 100/13); Zakon o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorističkih aktivnosti („Službeni glasnik BiH“ br. 47/14 i 46/16); Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i

ugroženih svjedoka („Službeni glasnik BiH“ br. 3/03, 21/03, 61/04, 55/05); Zakon o programu zaštite svjedoka u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“ broj 36/14); Zakon o slobodi pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“ br. 28/00, 45/06, 102/09, 62/11 i 100/13); Zakon o zaštiti ličnih podataka („Službeni glasnik BiH“ br. 49/06, 76/11 i 89/11); Zakon o zaštiti tajnih podataka („Službeni glasnik BiH“ br. 54/05 i 12/09); Zakon Bosne i Hercegovine o izvršavanju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera („Službeni glasnik BiH“ broj 22/16, prečišćeni tekst); Zakon o osnivanju Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija pritvora i drugih mjera („Službeni glasnik BiH“ broj 24/08); Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima („Službeni glasnik BiH“ br. 53/09 i 58/13); Zakon o obavještajno sigurnosnoj agenciji Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ br. 12/04, 20/04, 56/06, 50/08 i 12/2009); Zakon o strancima („Službeni glasnik BiH“ broj 88/15) i Zakon o azilu („Službeni glasnik BiH“ broj 11/16).

Pojam organizovanog kriminaliteta nema opšteprihvaćenu definiciju, ne ispunjava se u svim državama u istim oblicima i istim intenzitetom. On je specifičan oblik savremenog profesionalnog kriminaliteta i po mnogim osobinama razlikuje se od tradicionalnih kriminalnih udruživanja a i od klasičnog kriminaliteta kako na nacionalnom tako i na međunarodnom nivou. Na žalost o dve pojave nije pošteđena ni jedna država u svijetu.

Organizovani kriminal se može navesti kao veliki kriminološko bezbjednosni izazov u Republici Srpskoj. Borba protiv savremenih oblika kriminaliteta kao što je organizovani kriminalitet u privredno finansijskoj sferi moguća je adekvatnom uporebom mjera prevencije i mjera represije uz korišćenje savremene tehnologije. Najmodernija i najnovija tehnologija neophodna je u istragama i kriminalističkim radnjama. U sprečavanju kriminaliteta u privredno finansijskim oblastima pomaže adekvatno preventivno djelovanje nadležnih organa i institucija kao i primjena ekonomskih, političkih, ptavnih i drugih mjera zaslužnih za uspjeh u borbi protiv ekonomskog kriminaliteta. Kada je u pitanju pranje novca bitano je pratiti finansijski tok što je u isto vrijeme jako teško jer novac cirkuliše velikom brzinom, ima standardnu vrijednost i lako je prenosiv. Novac stečen na ilegana način nikad ne može postati legalan iako to često tako izgleda. Borba protiv kriminala ove vrste a i drugih oblika teži ne samo ka pronalasku i sankcionisanju izvršilaca krivičnih djela nego i ka oduzimanju imovine i svega stečenog ilegalnom zaradom. U svim zemljama svijeta problem organizovanog kriminala je prisutan.

Osim izazova koji pretstavlja za Republiku Srpsku, smatra se jednim od najvećih svjetskih izazova. Ono što je specifično kod organizovanog kriminala je neotkrivenost značajnog broja krivičnih djela. Počinitelji koji nisu otkriveni koriste to u ilegalnim radnjama

te tako ulaze u sistem privrede i ne samo privrede nego i šire i tako uništavam sistem iznutra tako što ostvaruju korist.

Ciljevi kojima se teži kako bi se preventivno djelovalo na smanjenje organizovanog kriminala su jačanje nadležnih institucija, pojačana kontrola granica, postavljanje novih propisa koji sužavaju mogućnost prevara i ostvarivanja koristi počiniocima. Udruživanja u ovoj borbi između država imaju pozitivan efekat kako na dobijanje rezultata tako i na ostale građane kojima ovakvi vidovi saradnje ulivaju osjećaj sigurnosti. Ekspanzija kriminala izazvala je slabljenje državnog sistema a praksa pokazuje da kriminalne aktivnosti u oblasti organizovanog kriminala ostvaruju sve veći profit. Mišljenja alanitičara su da represivne mjere do sada nisu pokazale dobro rezultate u borbi protiv ove vrste kriminala ted a se trebaju pojačati preventivne mjere.

Organizovani kriminal ima “kriminalnu ekonomiju” te u cilju njenog zadovoljena svakodnevno se obogaćuje novim ljudstvom a dobro organizovane mreže kriminalaca dostiču čak transnacionalni karakter.

Pored djelovanja nadležnih institucija poželjno je i učestvovanje društva u borbi protiv organizovanog kriminala i ostalih subjekata o na lokalnom i međunarodnom nivou. Svijest društva odnosno građana o ovom problemu je veoma mala čime je otežano djelovanje protiv istog. Izvršiocu krivičnih djela odlično koriste needukovanost stanovništa.

U radu se pominje saradnja i veza između država, bilateralni i multilateralni sporazumi jer predstavlja veoma bitnu stavku i bez nje bi bilo nemoguće razotkriti kriminal koji se prodire i širi u državama.

Sve navedene teme i činjenice ukazuju na to da je organizovani kriminal neograničen i da prodire granice države a pogotovu Republike Srpske koja je dio teme rada i jedan je od entiteta BiH čije granice takođe ne uokviruju organizovani kriminal.

Koristeći prikupljene informacije o organizovanom kriminalu, razmjenom informacija i ostalim preventivnim aktivnostima moguće je sprovesti mjere koje će pomoći u otkrivanju i suzbijanju organizovanog kriminala.³³

³³ <http://www.msb.gov.ba/dokumenti/strateski/default.aspx?id=16231&langTag=bs-BA>

5.2. Osnovni ciljevi u borbi protiv organizovanog kriminala

Strategijom za borbu protiv organizovanog kriminala definišu se i osnovni ciljevi u borbi protiv organizovanog kriminala, a koji su sačinjeni na osnovu procjene prijetnje od organizovanog kriminala, analize realizacije ciljeva iz ranije Strategije za borbu protiv organizovanog kriminala, kao i drugih relevantnih analiza, informacija i izvještaja o stanju organizovanog kriminala.

- I. Kontinuirano usklađivanje pravnih propisa u Bosni i Hercegovini sa međunarodnim standardima u oblasti borbe protiv organizovanog kriminala i usklađivanje pravnih propisa u Bosni i Hercegovini;
- II. Unaprijeđenje pravnog i institucionalnog okvira za borbu protiv organizovanog kriminala;
- III. Jačanje kapaciteta (ljudskih i materijalno-tehničkih) svih subjekata u Bosni i Hercegovini koji učestvuju u borbi protiv organizovanog kriminala;
- IV. Razvijanje proaktivnog pristupa u borbi protiv organizovanog kriminala uz jačanje međuinstitucionalne i međuagencijske saradnje u Bosni i Hercegovini, odgovarajuća primjena preventivnog i represivnog delovanja;
- V. Oduzimanje imovine i imovinske koristi proistekle izvršenjem krivičnog djela organizovanog kriminala;
- VI. Razvijanje saradnje na regionalnom i međunarodnom nivou, kroz intenziviranje učešća u međunarodnim organizacijama, inicijativama, radnim grupama i tijelima;
- VII. Jačanje saradnje javnih institucija sa privatnim sektorom i civilnim društvom.

5.3. Mjere za borbu protiv organizovanog kriminala

Na osnovu izrađene Procjene prijetnje od organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovina, koja utvrđuje osnovne izazove u oblasti organizovanog kriminala i predviđa daljnje kretanje i razvijanje organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini, kao i procjene raspoloživih kapaciteta i mogućnosti za borbu protiv te pojave, utvrđene su mjere koje je potrebno preduzeti u narednom periodu, po pojavnim oblicima organizovanog kriminala:

Strateški cilj I: Kontinuirano usklađivanje pravnih propisa u Bosni i Hercegovini sa međunarodnim standardima u oblasti borbe protiv organizovanog kriminala i usklađivanje pravnih propisa u Bosni i Hercegovini	
Mjera	<p>Analiza statističkih podataka o izrečenim kaznama po pravosnažnim presudama sudova u Bosni i Hercegovini, po licima u okviru organizovane kriminalne grupe i analiza visine propisanih kazni po pojavnim oblicima organizovanog kriminala u krivičnim zakonima u BiH, te predlaganje mjera u skladu sa rezultatima analiza</p> <ul style="list-style-type: none"> Implementacija GRECO preporuka Implementacija međunarodnih standarda i najboljih praksi u cilju sprječavanja upotrebe novih informatičkih i tehnoloških dostignuća u izvršenju krivičnih djela organizovanog kriminaliteta Implementacija MONEYVAL i FATF preporuka Harmonizacija zakona o deviznom poslovanju u smislu efikasnije kontrole kretanja gotovine preko granice
Strateški cilj II: Unaprijeđenje pravnog i institucionalnog okvira za borbu protiv organizovanog kriminala	
Mjera	<p>Analiza pravnih okvira za primjenu posebnih istražnih radnji u cilju njihove efikasnije primjene u praksi</p> <p>Identifikacija problema u praktičnoj primjeni posebnih istražnih radnji u cilju njihovog efikasnijeg provođenja</p> <p>Unaprijediti pravni i institucionalni okvir u cilju suprostavljanja upotrebe novih informatičkih i tehnoloških dostignuća u izvršenju krivičnih djela organizovanog kriminaliteta</p> <p>Intenziviranje aktivnosti na uspostavljanju zajedničke kontakt tačke za saradnju EUROPOL u cilju potpune provedbe Sporazuma o operativnoj i strateškoj saradnji između BiH i EUROPOL</p> <p>Jačanje i izmjena pravnog okvira koji se odnosi na identifikaciju korisnika pre-paid SIM kartica (telefonskih i internet) i adekvatno sankcionisanje operatera zbog nepoštivanja pozitivnih propisa u ovoj oblasti</p> <p>Jačanje institucionalnih kapaciteta neophodnih za efikasnije provođenje kontrole kontejnerskih/rizičnih pošiljki</p> <p>Unaprjeđenje nadzora nad radom NVO i nefinansijskog sektora u skladu sa zakonom</p> <ul style="list-style-type: none"> Pojačati kontrolu rada manjih internet servis provajdera u segmentu obaveza i rokova čuvanja podataka, te drugih pitanja koji su bitna za sprječavanje zloupotrebe novih informatičkih i tehnoloških dostignuća.
Strateški cilj III: Jačanje kapaciteta (ljudskih i materijalno-tehničkih) svih subjekata u Bosni i Hercegovini koji učestvuju u borbi protiv organizovanog kriminala	

<p>Mjera</p>	<p>Aдекватna kadrovska popuna relevantnih institucija</p> <p>Dovršetak procesa fiskalizacije u cjelosti na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine</p> <p>Edukacija/stručno usavršavanje kadrova koji vrše kontrolu kontejnerskih i rizičnih pošiljki</p> <p>Edukacija/stručno usavršavanje kadrova koji vrše kontrolu prijenosa gotovine preko državne granice</p> <p>✚ Edukacija/stručno usavršavanje nositelja pravosudnih funkcija u skladu sa novim trendovima i izazovima u borbi protiv organizovanog kriminala u saradnji sa centrima za edukaciju sudija i tužilaca u Bosni i Hercegovini</p> <p>Edukacija/stručno usavršavanje službenika agencija za provedbu zakona i tužilaštava u pogledu primjene finansijskih istraga</p> <p>Edukacija/stručno usavršavanje policijskih službenika i tužilaca o upotrebi novih informatičkih i tehnoloških dostignuća u izvršenju krivičnih djela organizovanog kriminaliteta</p> <p>Edukacija/stručno usavršavanje policijskih službenika u segmentu zloupotrebe droga (npr. „dizajnerske droge“)</p> <p>Edukacija/stručno usavršavanje službenika o savremenim modelitetima prevara u privrednom kriminalu</p> <p>Edukacija/stručno usavršavanje tužilaca i policijskih službenika o savremenim trendovima, modusima i tehnologijama u pranju novca</p> <p>Edukacija/stručno usavršavanje službenika o novim pojavnim oblicima ilegalnih migracija i krijumčarenja ljudi</p> <p>Izrada i implementacija planova integriteta agencija za provođenje sa fokusom na borbu protiv korupcije</p> <p>✚ Pojačane interne kontrole u institucijama za provedbu zakona i pravosudnim institucijama, s ciljem suzbijanja eventualnih zloupotreba i poboljšanja interne discipline i poštivanja propisanih procedura sa posebnim fokusom na borbu protiv korupcije i zloupotrebu položaja</p> <p>Kontinuirano unaprijeđenje savremenih tehnologija koje koriste agencije za provođenje zakona u Bosni i Hercegovini</p> <p>Opremanje i razvoj sigurnosti kompjuterskih sistema u institucijama u Bosni i Hercegovini</p> <p>Pojačane kontrole prilikom registracije pravnih subjekata i utvrđivanja stvarnog vlasništva</p> <p>Unaprijeđenje nivoa tehničke opremljenosti agencija za kontrolu uvoza-izvoza robe</p> <p>Planirati veća budžetska sredstva u agencijama za provođenje zakona neophodna za finansiranje istraga u borbi protiv organizovanog kriminala</p>
---------------------	--

Strateški cilj IV: Razvijanje proaktivnog pristupa u borbi protiv organizovanog kriminala uz jačanje meduinstitucionalne i meduagencijske saradnje u Bosni i Hercegovini, odgovarajuća primjena preventivnog i represivnog delovanja

<p>Mjera</p>	<p>Jačanje kriminalističko-obavještajnih sistema i ILP /(Intelligence Led Policing) kapaciteta u državnim i entitetskim tijelima za provedbu zakona u borbi protiv organizovanog kriminala</p> <p>Intenziviranje i poboljšanje primjene posebnih istražnih radnji - naročito kontrolisanih isporuka, nadzora komunikacija i prikrivenog istražitelja, u skladu sa međunarodnim standardima i najboljim praksama</p> <p>Izgradnja novih standardizovanih informacionih sistema, te održavanje, ažuriranje i razvoj postojećih informacionih sistema i baza podataka</p> <p>Izrada Procjene rizika od pranja novca i finansiranja terorizma u Bosni i Hercegovini i provedba akcionih planova</p> <p>Jačanje institucionalnih kapaciteta za vođenje finansijskih istraga u sklopu krivičnih istraga</p> <p>Unaprijeđenje razmjene finansijsko-obavještajnih podataka</p> <p>Poboljšanje saradnje agencija za provođenje propisa u Bosni i Hercegovini, svih poreskih agencija i inspektorata</p> <p>Poboljšati prikupljanje statističkih podataka o organizovanom kriminalu u Bosni i Hercegovini</p> <p>Pojačati aktivnosti na analizi rizika u agencijama za provođenje zakona</p> <p>Pravovremena razmjena informacija između agencija i institucija u Bosni i Hercegovini</p> <p>Unaprijeđenje borbe protiv nezakonitih migracija u Bosni i Hercegovini</p> <p>Unaprijeđenje provođenja mjera zaštite svjedoka u Bosni i Hercegovini</p> <p>Planirati i osigurati budžetska sredstva neophodna za provođenje zajedničkih istraga kroz formiranje zajedničkih istražnih timova</p> <p>Intenzivirati sastanke koordinacije direktora policijskih tijela u Bosni i Hercegovini i glavnog tužioca Tužilaštva Bosne i Hercegovine</p> <p>Intenzivirati rad operativnih, udarnih i drugih radnih grupa formiranih u cilju efikasnije borbe protiv svih oblika organizovanog kriminala</p> <p>Intenzivirati saradnju u realizaciji zajedničkih operativnih akcija, koje su usmjerene na suzbijanje organizovanog kriminala u Bosni i Hercegovini Priprema, kandidovanje i realizacija projekata iz oblasti borbe protiv organizovanog kriminala koji se finansiraju iz sredstava IPA, TAIEX i drugih međunarodnih fondova</p> <p>Implementacija Sporazuma o međusobnom pružanju pomoći i operativnoj saradnji agencija za provođenje zakona i unaprjeđenje saradnje</p> <p>Monitoring rada, koordinacija aktivnosti na unaprjeđenju rada</p> <p>Sistema elektronske razmjene podataka između policijskih tijela i tužilaštava</p> <p>Sistemska, planska i kontinuirano vršenje edukacije kadrova koji neposredno rade na prikupljanju, obradi i korištenju informacija, te istragama organizovanog kriminala</p>
---------------------	---

Strateški cilj V: Oduzimanje imovine i imovinske koristi proistekle izvršenjem krivičnog djela organizovanog kriminala	
Mjera	<p>Jačanje, unaprijeđenje i primjena pravnog okvira za privremeno i trajno oduzimanje imovine stečene krivičnim djelima</p> <p>Unaprijeđenje institucionalnih kapaciteta/struktura za upravljanje privremeno i trajno oduzetom imovinom</p> <p>Edukacija/stručno usavršavanje tužilaca i sudija u korištenju mehanizama propisanih zakonima vezano za privremeno i trajno oduzimanje nezakonito stečene imovine i imovinske koristi</p>
Strateški cilj VI: Razvijanje saradnje na regionalnom i međunarodnom nivou, kroz intenziviranje učešća u međunarodnim organizacijama, inicijativama, radnim grupama i tijelima	
Mjera	<p>Operacionalizacija Sporazuma sa EUROPOL-om</p> <p>Unaprijediti međunarodnu operativnu policijsku saradnju kroz saradnju sa INTERPOL-om i SELEC-om, i drugim međunarodnim tijelima u kojima sudjeluje Bosna i Hercegovina</p> <p>Aktivno sudjelovanje u radu MONEYVAL</p> <p>Pravovremena razmjena informacija na regionalnom i međunarodnom nivou, uz učestvovanje u međunarodnim akcijama koje se preduzimaju u borbi protiv organizovanog kriminala</p> <p>✚ Unaprijediti implementaciju sporazuma potpisanih sa zemljama regiona J-I Evrope na području provođenja konkretnih zajedničkih aktivnosti</p> <p>Unaprijeđenje saradnje sa policijskim atašeima u diplomatsko-konzularnim predstavništvima drugih država u Bosni i Hercegovini</p> <p>Nastaviti kontinuirane aktivnosti u vezi sa zaključenjem sporazuma između Bosne i Hercegovine i EUROJUST-a</p>
Strateški cilj VII: Jačanje saradnje javnih institucija sa privatnim sektorom i civilnim društvom	
Mjera	<p>✚ Jačanje saradnje sa naučnim i akademskim organizacijama i institucijama koje se bave multidisciplinarnim istraživanjem organizovanog kriminala</p> <p>✚ Jačanje saradnje sa elektronskim i pisanim medijima radi objektivnog i blagovremenog upoznavanja javnosti i aktivno informisanje javnosti u vezi sa ostvarenim rezultatima u borbi protiv organizovanog kriminala</p> <p>Jačanje saradnje sa organizacijama civilnog društva, podizanje svijesti građana i edukacija o rizicima i štetnim posljedicama koje organizovani kriminal ima na društvo u cjelini</p> <p>Poboljšanje saradnje sa privatnim sektorom u borbi protiv svih pojava oblika organizovanog kriminaliteta</p> <p>Podizanje svijesti kroz edukaciju građana vezano za sigurnost korištenja informatičkih tehnologija</p>

6. ISTRAŽIVANJE PERCEPCIJE O ORGANIZOVANOM KRIMINALU

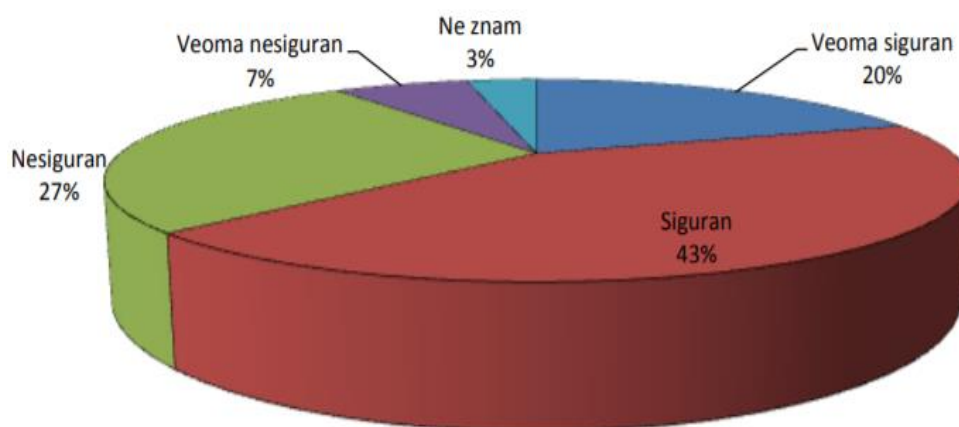
Pored teorijskih rasprava, definisanja organizovanog kriminala I ostalih činjenica koje se vežu za organizovani kriminal, važno je mišljenje građana o organizovanom kriminalu u Bosni I Hercegovini te je na temelju toga sprovedeno istraživanje.

Stavovi građana imaju značajnu ulogu u svakom sprovođenju studija I analiza vezanih za organizovani kriminal u državi u kojoj oni žive I svjesno ili nesvjesno stvaraju svoje viđenje o ovoj temi. Pitanje koje se postavlja građanima jeste upravo njihovo viđenje ovog problema a sprovedeno je istraživanje koje je obuhvatilo 1500 ispitanika iz različitih gradova BiH. Metoda istraživanja bila je anketni upitnik slučajnog prolaznika.

U ovom dijelu predstveljena je analiza percepcije opšte sigurnosti građana BiH, njihovi stavovi o sigurnosti, o društvenim pojavama koje doprinose osjećaju sigurnosti ili nesigurnosti kao I o efikasnosti subjekata koji učestvuju u borbi protiv organizovanog kriminala.

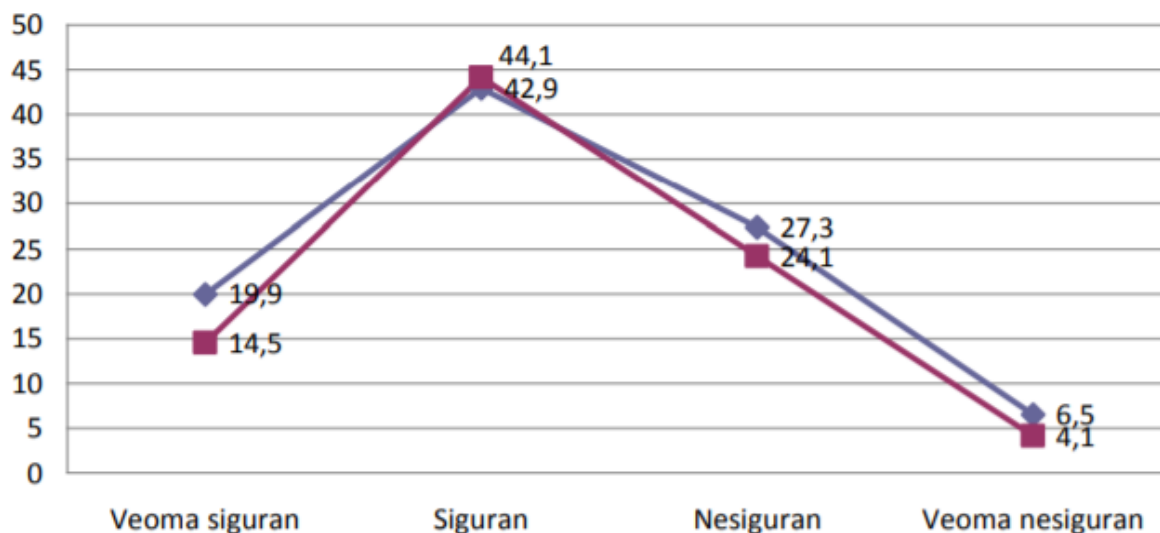
6.1. Percepcija opšte sigurnosti

Rezultati istraživanja pokazuju da se prilično veliki broj građana BiH izjasnio na taj način da ocjenjuje BiH kao sigurnu državu, procentualno 42,9% ispitanika se osjeća sigurno u svojoj državi dok se 19,9% osjeća veoma sigurnim. Jedan dio ispitanika ne osjeća se sigurnim u svojoj državi tačnije 27% njih izjasnilo se nesigurnim dok se 7% ispitanika izjasnilo veoma nesigurnim, ostatak ispitanika tj. 3% nije se izjasnilo na temu osjećaja sigurnosti.

Dijagram broj 1. Rezultat istraživanja osjećaja sigurnosti ispitanika

Kada uporedimo istraživanja iz 2018. godine i 2021. godine dobijamo sl. grafikon, gdje je plavom bojom označen rezultat iz 2021. godine a ljubičastom rezultat iz 2018. godine :

Grafikon broj 1. Uporedni rezultati istraživanja 2018. – 2021. godine

Kada se uporede rezultati istraživanja iz 2018. godine jasno je da su se u ranijem istraživanju građani izjasnili da se osjećaju sigurnije u odnosu na 2021. godinu, odnosno broj građana koji se izjasnio sigurnim smanjio se za 7,8%. Analiziranje po starosnoj dobi govori da stepen nesigurnosti raste sa godinama starosti. Rezultati analize pokazali su da se najsigurnijim osjećaju mladi ispitanici u starosnoj dobi od 18 godina do 30 godina dok nesigurnost dostiže vrhunac u starosnoj dobi od 60+ godina sa procentom 29,7%.

6.2. Percepcija društvenih pojava koje kod građana doprinose osjećaju nesigurnosti

Postavljano je pitanje anketiranjem u kojem se traži mišljenje o tome u kojoj mjeri društvene pojave doprinose osjećaju nesigurnosti a izdvojeno je sl. devet:

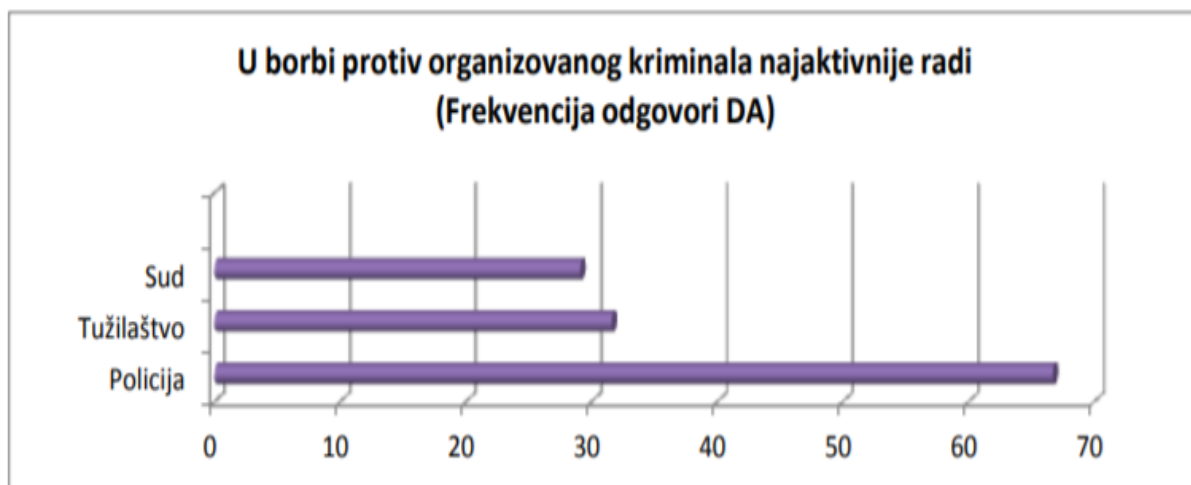
- Krivična djela sa elementima nasilja,
- Kompjuterski kriminal,

- Korupcija,
- Finansijski kriminal,
- Terorizam,
- Organizovani kriminal (droga, krađa vozila...),
- Nasilje uz upotrebu oružja,
- Narušavanje javnog reda I mira,
- Ulični kriminal.

Ispitanici su kao odgovor na ovo pitanje najčešće birali korupciju I organizovani kriminal, dok prema njihovom mišljenju kompjuterski kriminal, finansijski kriminal I terorizam najmanje utiču na njihov osjećaj nesigurnosti.

Mišljenje većine ispitanih građana je da povećanju organizovanog kriminala u BiH doprinose nedovoljne aktivnosti vlasti BiH u borbi protiv organizovanog kriminala. Osim što je učešće građana važno u borbi protiv organizovanog kriminala u ovom radu vidi se poklapanje mišljenja građana kao I teoretičara I ostalih koji se bave ovom tematikom.

Anketiranje dalo je I odgovor na pitanje ko najviše učestvuje u borbi protiv organizovanog kriminala po mišljenju građana a prikazano je na sl. grafikonu:

Grafikon broj 2. – Rezultati odgovora ispitanika o učešću nadležnih institucija u borbi protiv organizovanog kriminala

ZAKLJUČAK

Organizovani kriminalitet nema opšteprihvaćenu definiciju, ispunjava se u različitim državama na druge načine i u raznim pojavnim oblicima. Ovo je poseban oblik ispoljavanja savremenog kriminaliteta i po mnogim osobinama razlikuje se od tradicionalnih kriminalnih udruživanja a i od klasičnog kriminaliteta kako na nacionalnom tako i na međunarodnom nivou. Na žalost ove pojave nije pošteđena ni jedna država u svijetu. Organizovani kriminal se može navesti kao veliki kriminološko bezbjednosni izazov u Republici Srpskoj.

Borba protiv savremenih oblika kriminaliteta kao što je organizovani kriminalitet u privredno finansijskoj sferi moguća je adekvatnom uporebom mjera prevencije i mjera represije uz korišćenje savremene tehnologije. Najmodernija i najnovija tehnologija neophodna je u istragama i kriminalističkim radnjama. U sprečavanju kriminaliteta u privredno finansijskim oblastima pomaže adekvatno preventivno djelovanje nadležnih organa i institucija kao i primjena ekonomskih, političkih, pravničkih i drugih mjera zaslužnih za uspjeh u borbi protiv ekonomskog kriminaliteta.

U polju opšteg kriminaliteta organizovani vidovi kriminalne djelatnosti se najčešće ispoljavaju u vršenju težih imovinskih krivičnih djela: razbojništva, teške krađe, otmice, prevare, iznude, ubistva itd. Kod privrednog kriminala pojedini oblici doveli su savremene forme koje se povezuju sa radnicima javnih institucija, predstavnicima vlasti i sl.

Kada je u pitanju pranje novca bitano je pratiti finansijski tok što je u isto vrijeme jako teško jer novac cirkuliše velikom brzinom, ima standardnu vrijednost i lako je prenosiv. Novac stečen na ilegalan način nikad ne može postati legalan iako to često tako izgleda. Borba protiv kriminala ove vrste a i drugih oblika teži ne samo ka pronalasku i sankcionisanju izvršilaca krivičnih djela nego i ka oduzimanju imovine i svega stečenog ilegalnom zaradom.

U svim zemljama svijeta problem organizovanog kriminala je prisutan. Osim izazova koji predstavlja za Republiku Srpsku, smatra se jednim od najvećih svjetskih izazova. Ono što je specifično kod organizovanog kriminala je neotkrivenost značajnog broja krivičnih djela. Počinitelji koji nisu otkriveni koriste to u ilegalnim radnjama te tako ulaze u sistem privrede i ne samo privrede nego i šire i tako uništavaju sistem iznutra tako što ostvaruju korist.

Ciljevi kojima se teži kako bi se preventivno djelovalo na smanjenje organizovanog kriminala su jačanje nadležnih institucija, pojačana kontrola granica, postavljanje novih propisa koji sužavaju mogućnost prevara i ostvarivanja koristi počinocima. Udruživanja u

ovoj borbi između država imaju pozitivan efekat kako na dobijanje rezultata tako i na ostale građane kojima ovakvi vidovi saradnje ulivaju osjećaj sigurnosti. Ekspanzija kriminala izazvala je slabljenje državnog sistema a praksa pokazuje da kriminalne aktivnosti u oblasti organizovanog kriminala ostvaruju sve veći profit. Mišljenja alanitičara su da represivne mjere do sada nisu pokazale dobro rezultate u borbi protiv ove vrste kriminala te da se trebaju pojačati preventivne mjere. Organizovani kriminal ima "kriminalnu ekonomiju" te u cilju njenog zadovoljenja svakodnevno se obogaćuje novim ljudstvom a dobro organizovane mreže kriminalaca dostižu čak transnacionalni karakter.

Pored djelovanja nadležnih institucija poželjno je i učestvovanje društva u borbi protiv organizovanog kriminala i ostalih subjekata o na lokalnom i međunarodnom nivou. Svijest društva odnosno građana o ovom problemu je veoma mala čime je otežano djelovanje protiv istog. Izvršioци krivičnih djela odlično koriste needukovanost stanovništva.

U radu se pominje saradnja i veza između država, bilateralni i multilateralni sporazumi jer predstavlja veoma bitnu stavku i bez nje bi bilo nemoguće razotkriti kriminal koji se prodire i širi u državama.

Sve navedene teme i činjenice ukazuju na to da je organizovani kriminal neograničen i da prodire granice države a pogotovu Republike Srpske koja je dio teme rada i jedan je od entiteta BiH čije granice takođe ne uokviruju organizovani kriminal.

Koristeći prikupljene informacije o organizovanom kriminalu, razmjenu informacija i ostalim preventivnim aktivnostima moguće je sprovesti mjere koje će pomoći u otkrivanju i suzbijanju organizovanog kriminala.

LITERATURA:

1. Abazović, D. M. (2008): Ogleđi o bosanskohercegovačkoj zbilji, DES, Sarajevo.
2. Beridan, I. (2008) Politika i sigurnost. Sarajevo: Fakultet političkih nauka.
3. Bennett A. Le Roy/ James K. O. (2004) Međunarodne organizacije. Zagreb: Politička kultura.
4. Bisić, M. (2007) Evropska sigurnost i Bosna i Hercegovina. Sarajevo: TKD Šahinpašić.
5. Bašić, N./Stoett, P. (2003) Sigurnosne studije u tranziciji. Bihać: Univerzitet u Bihaću.
6. Bošković, M. (1998) Organizovani kriminalitet. Beograd: Policijska akademija.
7. Bošković, M. (2000) Aktuelni problem suzbijanja korupcije. Beograd: Policijska akademija.
8. Bošković, M. (2004): Organizovani kriminalitet i korupcija, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka.
9. Bošković, M. (2003): Transnacionalni organizovani kriminal, Policijska akademija, Beograd.
10. Dumitrache, A. Alina Money Laundering or Laundering the proceeds of crime?
11. Ignjatović, Đ. (1998): Organizovani kriminalitet-drugi deo, Policijska akademija, Beograd.
12. Paoli L. i Fijnaut C. (2006): Organised crime and its control policies.
13. Petrović, B. i Dobovšek, B. (2007) Mreže organiziranog kriminaliteta. Sarajevo: Pravni fakultet
14. Petrović, B. (2004) Narkokriminal. Sarajevo: Pravni fakultet.
15. Petrović, B. i Meško, G. (2004) Kriminologija. Sarajevo: Pravni fakultet.
16. Petrović B./ Meško, G. (2008) Kriminologija. Sarajevo: Pravni fakultet.

17. Petrović, B./ Bojanić, N./ Korajlić, N. (2004) Balkanski putevi droge i Bosna i Hercegovina. Sarajevo: Fakultet kriminalističkih nauka. Petrović, B., Meško, G. (2008). Kriminologija. Sarajevo: Pravni fakultet.
18. Petrović B, Persak N, Sigurnost i suradnja kao reakcija na organizirani kriminalitet u srednjoj i jugoistočnoj Europi: zbornik radova, Pravni fakultet Sarajevo
19. Petrović, B., Dobovšek, B. (2006). Organizirani kriminal. Sarajevo: Pravni fakultet
20. Smajić, M. (2010): Organizovani kriminal u Bosni i Hercegovini – Tranzicijske dileme. Sarajevo: Fakultet političkih nauka. str.148
21. Stojanović, Z. (1995): Organizovane forme kriminaliteta, Bezbednost i društvena samozaštita, Beograd.
22. Vasiljević, V. (1990): Prevencija i represija organizovanog kriminala, Bezbednost i društvena samozaštita, Beograd.
23. <http://www.int-comp.org/what-is-money-laundering>
24. <http://www.ungift.org/knowledgehub/en/about/human-trafficking.html>
25. <http://www.msb.gov.ba/dokumenti/strateski/default.aspx?id=16231&langTag=bs-BA>
26. „Službeni glasnik BiH“, br. 56/16, 92/16, 14/17, 44/17 i 53/17